LENEN, LENEN, BETALEN, BETALEN

I

J.A.C. Mathijssen

BIJNA 400 JAAR GELDSCHIETEN:

DE PANDJESBAAS EN DE KREDIETBANK

'Tot hulp der noodtdruftigen is hier gestelt,
De Banck van Leninghe voor een cleyn gelt'.

EEUWEN GELDGEBREK...

Het pand is zo oud als de wereld. We lezen er al over in de Bijbel. Ook de Egyptenaren kenden deze vorm van lenen: zij verpandden bijvoorbeeld mummies. Grieken en Romeinen beleenden slaven, vrouwen en kinderen en als de nood aan de man kwam ook zichzelf. De Lombarden verspreidden dit soort geldhandel na de Kruistochten over West-Europa.
Zoals in alle steden van enige betekenis werd ook in Vlaardingen de geldhandel in de 17e, misschien zelfs al in de 16e eeuw, uitgeoefend door de Lombarden. De naam van deze geldhandelaars, bankiers, wisselaars of pandjeshuishouders is ontstaan doordat de personen die de geldhandel bedreven oorspronkelijk veelal afkomstig waren uit Lombardije. Vooral in dat gedeelte van het Italië van de 12e eeuw besloten enkele geldwisselaars hun dienstenpakket uit te breiden: behalve het wisselen van de ene muntsoort tegen de andere gingen ze ook over tot het verrichten van allerlei betalingen en het geven van krediet. Men gaf dat krediet in eerste instantie alleen aan gerespecteerde kooplieden, die daar natuurlijk een bepaalde rente voor moesten betalen.
Dit soort transacties vond vaak in de open lucht op de markt plaats, waar de geldwisselaars met hun tafeltje, hun 'banco', stonden. Zie daar de oorsprong van ons woord 'bank' voor geldinstelling. Als een geldwisselaar niet meer aan zijn verplichtingen kon voldoen, werd zijn wisseltafel stukgeslagen en de Italiaanse woorden voor een kapotgeslagen tafeltje, 'banco rotto', leeft ook nog in onze taal voort in het woord 'bankroet'.
De Italiaanse geldhandelaren zwermden al snel over

De Lombardsteeg, een zijsteeg van de Hoogstraat, herinnert nog aan het bestaan van het Vlaardingse pandjeshuis

heel Europa uit en in het midden van de 13e eeuw kende ons land ook al een aantal min of meer officiële geldschieters uit Lombardije en omgeving. De 'lommerd' leende aanvankelijk geldbedragen uit tegen onderpand van roerende goederen; vanaf de 14e eeuw werd ook rente bedongen. Behalve op een onderpand kon men ook een lening op een borg krijgen. Hierbij moest iemand die persoonlijk borg stond, samen met degene die de lening wilde, voor de schepenbank (te vergelijken met een 'College van Wethouders') verschijnen en zich daar plechtig met lichaam en goederen borgstellen voor het te lenen bedrag.
In een tijd dat de kerk het lenen van geld tegen rente verbood, waren de joden en Lombarden de enigen die de overheid en de kooplieden aan het voor de oorlog en de handel benodigde geld konden helpen. Gezien de behoefte aan krediet van een enigermate geëvolueerde middeleeuwse samenleving was de kerkelijke verbodsleer haast niet toepasbaar. Zij diende daarom vooral om de vorsten die te zwaar in het krijt stonden, met

beroep op hun geweten, de gelegenheid te geven alle schulden te annuleren, zeer tot genoegen ook van hun onderdanen die eveneens van de Lombarden hadden geleend.
Uiteindelijk werd het produktieve krediet toegestaan, niet in het minst toen Calvijn dit openlijk ondersteunde. In calvinistisch Nederland brak rond 1636 speciaal tussen de theologische faculteit van Leiden en die van Utrecht een felle twist uit over het consumptieve krediet, maar toch werd in Nederlandse theologische kringen in het algemeen een matige rente bij zowel consumptief als produktief krediet goedgekeurd. Later, bij de oprichting van de Bank of England in 1694, was het juist die theologische faculteit van Utrecht die enkele aandelen kocht, wat met zich meebracht dat ook de rente voortvloeiende uit die aandelen werd aanvaard.
Feitelijk genoten de Lombarden in de 14e en 15e eeuw gewoonlijk een grote mate van tolerantie. Van tijd tot tijd werd hun bedrijf op grond van het woekerverbod beboet, wat dan neerkwam op een extra belasting. In de meeste steden was het lenen tegen onderpand zelfs officieel toegestaan, mits het een bepaalde rentevoet niet te boven ging. Deze bedroeg in het Vlaamse Brugge rond 1300 maar liefst 43 1/3 %.
De meeste transacties van de Lombarden hadden te maken met de behoefte van kleine lieden aan consumptief krediet. Vanzelfsprekend konden deze ook elders terecht: vele welgestelden, en niet alleen uit de koopliedenstand, leenden bijvoorbeeld geld aan bekenden die er om welke reden dan ook behoefte aan hadden, hetzij als vriendendienst, hetzij gewoonweg als belegging. Het ging daarbij meestal om geringe bedragen. Als het om grotere sommen ging, dan werden deze gewoonlijk ter beschikking gesteld door rijke handelaars, voor wie er in de late middeleeuwen trouwens geen scheiding bestond tussen waren- en geldhandel, en onder wie de Italianen vrijwel een monopolie uitoefenden. Als onderpand konden vorsten en edelen aan hun schuldeisers een heerlijkheid of bepaalde heerlijke rechten in pand geven. Bij woekeraars werden leningen gewaarborgd door doorgaans veel minder kostbare panden, zoals huisraad, kleding of pelzen, juwelen of handschriften, of ook grondstoffen voor een handwerk.
In de 16e eeuw woekerde het lombardbedrijf welig voort. De regeerders probeerden er wel paal en perk aan te stellen, nu eens door verbod, dan weer door octrooiverlening. Maar de kapitaalkrachtige en dus machtige 'tafelhouders', zoals de bankexploitanten toen genoemd werden, lieten zich niet uit het veld slaan. Ook niet, toen bij resoluties van 1578 en 1584 de Staten van Holland de instelling en de reglementering van de Banken van Lening overlieten aan de steden. Zo kon er beter controle gehouden worden op particuliere pandhuishouders. Deze nieuwe Banken van Lening hadden 'de opdracht' de behoeftigen tegen onderpand van vaak schamele bezittingen financiële steun te verlenen. In zoverre mocht men de instelling zien als een uiting van de sociale zorg van de stedelijke regeringen met als doel de bestrijding van de woeker. In economisch opzicht was - naast het verstrekken van consumptief krediet - de verlening van produktief krediet aan kooplieden veel belangrijker. Dezen gaven koopmansgoederen die anders renteloos lagen als onderpand, hetgeen de aanzienlijke opslagruimte waarover de Banken van Lening beschikten verklaarde.

LENEN EN BETALEN IN VLAARDINGEN

'Den XXX (30)e Decembris anno 1611.
Is ter vergaderinge vande Vroetschappen in deliberatie (= ter overweging) geleyt het versouck van Abraham Facquelis, wonende in den Bryele, om hyer binnen (= in Vlaardingen) te mogen erigeren (= oprichten) een taeffel van Leninge, ende omgebraecht (= rondgevraagd) sijnde, is bij meerderheijt van stemmen verstaen ende beslooten dat men, ten fyne voorseid (= ten einde het hier boven vermelde te effectueren), bij provisie (= voorlopig) octroy sal mogen versoucken ende de saecke in proeve stellen voor een off twee jaren, om te mogen ondervinden, hoe 't hem daer mede toedragen sal.'

Deze Brielse Abraham is de oudst bekende (en wellicht ook de eerste) pandjeshuishouder van Vlaardingen. In 1613 deed hij het verkregen octrooi, waarvoor hij het stadsbestuur jaarlijks 36 gulden moest betalen, over aan zijn schoonvader François Bastiaans, een Vlaardingse waard die het op zijn beurt in 1620 overdeed aan ene Jan Pietersz Haselaer, gewezen schoolmeester en voorzanger te Woerden.
Bij de verkoopakte bleek Bastiaans tot dan toe zijn 'pandjesnering' uitgeoefend te hebben in het huis, genaamd 'De Lombert', staande aan de westzijde van de

Hoogstraat, ten noorden van de Lombardsteeg. We kunnen dat huis nog precies traceren op de huidige plattegrond van de stad: dáár op de Hoogstraat, waar nu de winkel van Blokker is. In dát pand, of liever gezegd op díe plek, is dus eigenlijk de geschiedenis van de Gemeentelijke Kredietbank begonnen... En als blijkt, dat Jan Pietersz Haselaer in 1641 op een 'lijste van capitalisten' binnen de stad Vlaardingen vermeld stond, dan kunnen we gevoeglijk concluderen, dat Banken van Lening toen een duidelijk winstgevend aspect hadden.
Er zaten ook zakelijke risico's aan vast: in 1680 bleek 'pandjesbaas' Eduard van der Gon niet meer aan zijn verplichtingen te kunnen voldoen. Hij kwam onder curatele te staan en men vond het in dit verband ook wel verstandig om hem te ontheffen van het penningmeesterschap van de Gecommitteerden van de 'Kleine Visscherij'. Men kon nooit weten...
Het op zich eerbare ambt van pandjesbaas werd bij tijd en wijle omgeven met allerlei verdachtmakingen. Zo kwam het dat tafelhouder Jan Pietersz Haselaer op een dag schoon genoeg had van allerlei opmerkingen, die afkomstig waren van dominee Ambrosius Johannes. Haselaer ging de eerwaarde te lijf en moest zich daarvoor verantwoorden bij baljuw en schout. Wat had de dominee dan toch gezegd ? Hij had Haselaar in de schoenen geschoven dat hij 'ten eenemael vervallen ende begerich sijnde tot tijttelijcke rijckdommen, alhier aengevangen heeft een lombardie ende openbaere tafel van woecker, voor Godt ende de menschen verdoemelijck; den woecker is de grootste peste, bij haer hebbende een beete als door een fenijnige slange. Soodaenige openbaere woeckeraers handelen tegens de nature en mogen niet tot de Geestelijcke gemeynschap toegelaeten, nochte opt gewijde (= in gewijde grond) werden begraven.' En dit alles werd Haselaer iets te veel... En het wás eigenlijk ook wat te veel. De pandjesbazen konden niet zomaar alles voor elk bedrag in leen nemen. Er werden daartoe van stadswege uitgebreide reglementen opgesteld. We lezen in 1719 bijvoorbeeld: '..dat hij de Tafel van Leeninge binnen deese stadt mag houden en dat tot een halve stuyver profijt, ter weeke van een Pond groot Vlaams, wegens Panden, beneden de hondert gulden beleent werdende, dogh hondert gulden en daar boven werdende beleent, als dan ses penningen hollands ter week van ider pond Vlaams sonder meer, ende soo vervolgens van meerder en minder somma naar

Arnold Hoogvliet, tafelhouder van de Bank van Leening van 1740 tot 1762

Advenant, welverstaande nogtans, dat de voornoemde Tafelhouder van minder somme dan Dertigh Stuyvers bedragende, meede sal mogen genieten, Een duyt voor de Eerste Week...'. Zo zat dat...

In 1680 komt de exploitatie van de lommerd in handen van telgen van de familie Hoogvliet. In dat jaar kocht de Rotterdammer Johannes Hoogvliet het huis aan de Hoogstraat en ging daar met zijn vrouw Katharina Paspoort en hun zoontje Daniël wonen. Deze Daniël exploiteerde de bank als opvolger van zijn vader van 1719 tot 1739, om vervolgens in 1740 weer opgevolgd te worden door zijn broer (en bekend dichter en geroemd goud- en zilversmid) Arnold Hoogvliet. Na diens dood in 1763 zette eerst zijn weduwe (1763-1789) en vervolgens zijn zoon Joannes (1789-1790) de zaak voort, zodat de exploitatie van de Vlaardingse

Bank van Lening maar liefst 110 jaar in handen van de familie Hoogvliet was.
Vanaf 1790 nam een andere (rijke) familie de Bank van Lening over: de familie Van Heijst. Het pand aan de Westhavenkade, waar nu het Visserijmuseum is gevestigd, werd door de stad van de familie Van Linden van den Heuvell gekocht voor *f* 7.250,-, en verhuurd voor *f* 375,- per jaar aan de nieuwe kassier Johannes van Heijst. Deze was voormalig kassier van de Bank van Lening te Deventer én zoon van de tafelhouder van Culemborg. Een binnenplaats en de kelder onder een gedeelte van het huis bleef eigendom van de familie Van den Heuvell.
In 1790 werd bij een nieuw reglement onder andere vastgesteld, dat de bankhouder drie of vier maal per jaar een 'boelhuis' of openbare verkoping moest houden van alle panden, die na één jaar nog niet waren opgeëist door de pandgevers. De baten zouden fifty-fifty naar het Weeshuis en de Diaconie-Armen gaan. Verder kreeg de Tafel het stedelijk monopolie. Er was al eerder gesignaleerd dat velen probeerden een eigen bankje van lening op te zetten met voor de 'cliënten' alle risico's van dien. De Stadsbank van Lening was en bleef de enig officieel toegestane bankinstelling in Vlaardingen. De bankhouder ontving vanaf 1790 voor elk pond Groot Vlaams een halve stuiver per week voor beleende panden beneden de *f* 100,- en voor panden boven dat bedrag 6 penningen per week. Als panden konden vooral goederen en bescheiden beleend worden zoals goud, zilver, juwelen, linnen, wol, koper en tin, obligaties en rentebrieven.
Vanaf 1809 werd de Bank van Lening geëxploiteerd onder de naam 'Firma Johs van Heijst & Co' en rond 1838 verliet men de Westhavenkade om zich te vestigen op de Hoogstraat. In 1819 was Van Heijst inmiddels gestorven.
In 1834 werd weer gediscussieerd over een nieuw reglement. Eén van de artikelen behelsde nieuwe openingstijden. Er werd door de pachters, de Erven J. van Heijst, gepleit voor openstelling op zaterdagavond en op de avond vóór Buisjesdag (de dag van de afvaart der haringschepen) en vóór de paardenmarkt.

Jarenlang 'kabbelde' het bestaan van de Bank van Lening verder. Na 1851, het jaar waarin de Gemeentewet van kracht werd, werd de Bank van Lening in de gemeenteverslagen genoemd onder het hoofdstuk 'Armwezen' en stond deze instelling onder het directe

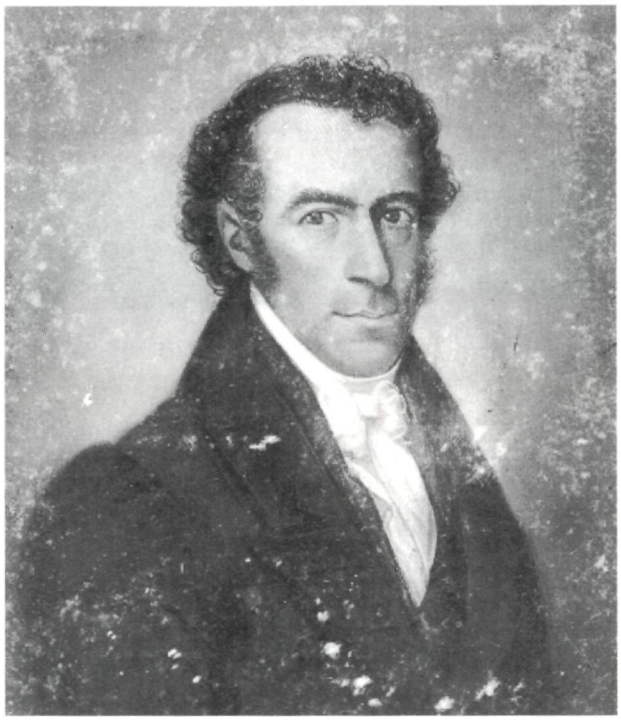

Nicolaas Josua van Heijst, tafelhouder van Bank van Leening van 1837 tot 1856

toezicht van het College van Burgemeester en Wethouders. In 1856 nam Hartog Goudsmit de pacht van Nicolaas Jozua van Heijst over. Steeds lezen we weer in de jaarverslagen van de gemeente Vlaardingen: 'de Bank van Leening, omtrent wier inrigting en beheer door ons toezigt en inspectie wordt gehouden en aangaande welke wij geene bedenkingen hebben mede te deelen, blijkt aan het doel der instelling voldoende te beantwoorden' of 'van de Bank van Leening kan niet anders dan gunstig worden berigt'. Hoewel de 'omzet' waarschijnlijk in de loop van de 19e eeuw gestadig terugliep, bleek de Bank van Lening nog steeds een steun en toeverlaat voor 'de mindere klasse', vooral in de winter, wanneer de vissersschepen op de kant lagen en de inkomsten voor de meeste gezinnen in Vlaardingen vrijwel nihil waren. Het klinkt wat cru, maar de beste jaren voor de Bank van Lening waren de jaren van economische teruggang. Er bestond - begrijpelijkerwijs - een relatie tussen de omzet van de leenbank en het welvaartspeil van de bevolking. Natuurlijk was het voorhanden zijn van beleenbare goe-

deren een voorwaarde voor het bestaan van de bank. De allerarmsten van de bevolking waren dus uitgeschakeld als potentiële leners, maar de enorm grote groep die daarboven zat bracht, wanneer de nood aan de man kwam, haar spullen naar het beleenhuis, zolang de voorraad strekte. Naarmate de economische achteruitgang voortschreed, waren meer mensen genoodzaakt hun hoofd boven water te houden door hun goederen te belenen. In de tweede helft van de 17e en gedurende de 18e eeuw zal de Vlaardingse leenbank beschouwd kunnen worden als een laatste redmiddel voor een groot, steeds groter wordend deel van de bevolking om een dreigende ondergang te ontlopen.

Op 1 januari 1876 kwam onverwacht een einde aan het eeuwenlange bestaan van de bank, die toen gevestigd was in het pand Hoogstraat D 21. Pachter Hartog Goudsmit zag het niet meer zitten. Omdat hij als pachter van de Bank van Lening alléén al niet rond kon komen, was hij inmiddels ook al 'koopman in gebruikte mannen- en vrouwenklederen' geworden, een onzes inziens nogal aparte, zo niet verdachtmakende combinatie. Maar ook dat zette geen zoden aan de dijk. Hartog wilde alleen maar voortgaan, wanneer hij van het gemeentebestuur een tegemoetkoming zou krijgen voor het onderhoud van de banklokaliteiten. Daar kon de gemeenteraad het niet mee eens zijn. Tegenstanders van een opheffing waren echter bang, dat er 'stille lombarden' zouden ontstaan en pleitten voor instandhouding onder extra gemeentelijk toezicht. Afgevaardigde Knottenbelt wilde het nog één jaar aanzien, hoewel hij het verderfelijk vond dat pachter Goudsmit daags vóór de paardenmarkt tot zeer laat gelegenheid gaf panden te belenen, zodat dit voor de mindere standen tot verkwisting aanleiding zou kunnen geven. Goudsmit stond overigens al een paar jaar in een minder gunstig daglicht. 's Avonds laat liet hij vaak mensen die onbekend wensten te blijven voor de omgeving 'achterom' binnen. Ook strooide hij vaak te kwistig met extra renten als boete. De Raad herinnerde zich daarbij ongetwijfeld de drievoudige komst van Goudsmit naar de Raad in 1861, toen hij van allerlei valse praktijken werd beschuldigd door zijn klant Pieter Maat. Toen de heer Van Büüren van Heijst hierop verklaarde, dat dit misbruik met opheffing bestraft moest worden, werd tot stemming overgegaan. Met acht tegen vier stemmen (tegenstemmers waren de heren Dorsman, Van der Drift, Kikkert en Van den Ham van Heijst) werd de Vlaardingse Bank van Lening op slag geschiedenis. De bank eindigde zijn bestaan schuin tegenover de plek, waar deze ruim 250 jaar daarvóór gestart was.

Later in 1876 kwam er bij het gemeentebestuur een verzoek van een zekere M. Frank binnen, om een nieuwe Bank van Lening te mogen oprichten; daar werd zonder discussie door de Raad negatief op gereageerd.
Vlaardingers in geldnood moesten vanaf dat jaar naar Rotterdam.

VAN PANDHUIS TOT KREDIETBANK

Pas op 8 december 1910 vond het pandhuis zijn wettelijke regeling in de Pandhuiswet. In deze wet werd onderscheid gemaakt tussen gemeentelijke en particuliere pandhuizen. Laatstgenoemde werden in 1946 door overheidsingrijpen opgeheven. Gemeentelijke pandhuizen bleven nog slechts bestaan in Amsterdam en 's-Gravenhage. Het bijzondere bij de door deze banken gesloten zogenaamde pandhuisovereenkomsten was, dat een eventueel verlies, geleden bij het

Het donkere pand, rechts naast de boekhandel van Den Draak, deed van 1838 tot 1876 dienst als Bank van Leening

uitoefenen van het verhaalsrecht op het pand, niet van de pandgever teruggevorderd kon worden, maar door de bank zelf moest worden gedragen.
Naast de pandhuizen ontstonden in de vorige eeuw ook particuliere geldschietbanken. Ter bescherming van de economisch zwakkeren tegen woekerpraktijken begon de overheid zich in het begin van de 20e eeuw intensief te bemoeien met deze vorm van kredietverlening, eerst op basis van de bovengenoemde Pandhuiswet en daarna in 1932 in het kader van de Geldschieterswet. Deze wetten schiepen een toezichthoudende functie voor de gemeentelijke autoriteiten. Tal van gemeenten richtten vervolgens ook zelf zogenaamde volkskredietbanken op. Want met het mislukken van de pogingen de particuliere verkoophuizen met recht van wederinkoop door ingrijpen van justitie en politie te doen verdwijnen, brak langzamerhand het inzicht door dat woeker ook bestreden kon worden door op maatschappelijk verantwoorde wijze in de volkskredietbehoefte te voorzien.
Vooral de Geldschieterswet legde de grondslag voor wettelijke bemoeienis van de gemeenten met het geldverkeer, waarbij tevens gemeentelijke kredietbanken gewettigd werden. Aan malafide praktijken, waarvan vele armlastige burgers de dupe werden, moest paal en perk gesteld worden. Dat verschijnsel deed zich voor op meerdere terreinen. Huisjesmelkers bijvoorbeeld verhuurden tegen schandalige huren krotten, waarbij de stand van de huisvesting op het einde van de vorige eeuw erbarmelijk was.
De Geldschieterswet introduceerde een systeem, waarbij gemeenten zelf als geldschieter voor de burger konden optreden en waarbij gemeenten onder strikte voorwaarden vergunningen konden verlenen aan particuliere geldschietersbedrijven. De overheid intervenieerde en trok de beheersing van en de verantwoordelijkheid voor het sociale en economische leven naar zich toe in een verregaande regulering en centralisering.
Maar de problemen waren met de komst van de Geldschieterswet nog niet de wereld uit. De afbetalingsmagazijnen verschenen. Zij leverden voorwaarden, die bepaald niet consumentvriendelijk waren. De consumenten waren in deze crisisjaren financieel niet bij machte om naaimachines, stofzuigers en huisorgels - de begerenswaardige artikelen uit de jaren dertig -

De eerste in 1951 benoemde Commissie van Toezicht en Advies van de Gemeentelijke Volkscredietbank. Van links naar rechts: J. van Toor Hzn, C. Brouwer, E.P. van der Veen, M. de Vries-van der Spek, J. Buis (voorzitter), L.A.M. Bracco Gartner, L. Bolderhey (secretaris), C.M. de Jongh

contant te betalen. Maar er waren in de maatschappij inmiddels volkskredietbanken verschenen, die de persoonlijke lening introduceerden. Zo intervenieerden de gemeenten daarmee opnieuw in de particuliere markt, ter bescherming van kredietnemers en met advisering en begeleiding.

DE VOLKSKREDIETBANK

In 1941 deed de Sociale Raad een onderzoek naar de mate, waarin door de Vlaardingse burgerij van diverse kredietvormen gebruik gemaakt werd. Daaruit bleek dat van de 300 geënquêteerde gezinnen er maar liefst 105 gebruik maakten van verbruikskrediet. Van deze vielen er 61 onder het zegelkrediet, 18 onder het afbetalingskrediet, 8 onder het geldkrediet en 18 onder gemengd krediet. Van de 300 gezinnen behoorden 207 tot de zgn. arbeidersklasse, 68 tot de steuntrekkers en geplaatsten in werkverschaffingsprojecten en 25 tot de kleinere middenstanders.
Door het verloop van de oorlog werd verder geen actie ondernomen naar aanleiding van dit onderzoek en eventuele conclusies werden voorlopig ter zijde gelegd. Na mei 1945 hielp de Nederlandse regering een deel van de bevolking aan het nodige consumentenkrediet. In Vlaardingen ontvingen 2025 gegadigden in totaal *f* 733.725,-. Dit was uiteraard slechts éénmalig en moest gezien worden als een noodmaatregel in een overgangstijd. Niettemin begon zich reeds een duidelijke kredietbehoefte af te tekenen en in meerdere plaatsen ging men er toe over volkskredietbanken op te richten. Zo waren de twee voorschotbanken in Rotterdam ('De Schakel' en 'Door Recht Groter'), een geducht gevaar voor de Vlaardingse middenstand. Deze banken hadden colporteurs in dienst die ook in Vlaardingen langs de huizen gingen op zoek naar mensen in geldnood. Men kon krediet krijgen in de vorm van (waarde)bonnetjes, waarmee goederen gekocht konden worden bij Rotterdamse winkeliers.
Na een tweede enquête, gedaan door de Sociale Raad, werd bij de behandeling van de gemeentebegroting van 1950 de wenselijkheid van oprichting van een gemeentelijke volkskredietbank bepleit. De gemeentelijke dienst voor sociale zaken bracht in dit kader op 23 februari 1950 advies uit. In de zomer van 1950 ontving het College van Burgemeester en Wethouders mr Th.A. Fruin, voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Volkscredietwezen en Woekerbestrijding, ten einde de zaken nader toe te laten lichten. Deze avond kon dan ook eigenlijk als de 'eerste steenlegging' van de Volkskredietbank beschouwd worden. In samenwerking met de chef van de gemeentelijke Afdeling Financiën werd een reglement ontworpen en in de vergadering van 5 april 1951 besloot de Gemeenteraad van Vlaardingen tot de vestiging van een Gemeentelijke Volkskredietbank. Tijdens de beraadslagingen gingen er stemmen op dat het beter was het een en ander niet aan de grote klok te hangen: mensen zouden immers te snel in de verleiding komen 'zo maar' een lening af te sluiten. Het raadslid van de Staatkundig Gereformeerde Partij, de heer M. den Admirant, wilde geacht worden te hebben tegengestemd. Dit raadsbesluit werd op 4 juni 1951 goedgekeurd door Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland. En na een week stage voor aanstaande personeelsleden bij de Volkskredietbank van de gemeente Tilburg, gingen op 1 december de deuren van de bank open.

Hoe ging de kredietverlening in zijn werk ? Wethouder Buis verwoordde het in de raadsvergadering van 5 april 1951 aldus: 'Wanneer een klant aan een winkelier te kennen geeft, dat hij een bepaald artikel met een krediet zou willen kopen, vult de winkelier een formulier voor de bank in, dat tegen kostprijs door de bank beschikbaar gesteld wordt. Dit formulier wordt door de klant op de Kredietbank gebracht, waarna er een onderhoud met de ambtenaar van de bank plaats heeft. Wanneer dan is vastgesteld, dat de cliënt voldoende kredietwaardig is en overeenstemming bereikt is over het bedrag der lening en de grootte der aflossingen enz., bericht de bank aan de cliënt, dat deze het krediet kan krijgen. Met dit briefje gaat de cliënt naar de winkelier, die de goederen aflevert en zijn geld aan de bank kan gaan halen. De winkelier krijgt het hem toekomende bedrag uitgekeerd, verminderd met de 2% winkelierskorting.'
Vlak na de opening begonnen zich meteen problemen voor te doen. De klandizie bleek zeer groot en ... allen wensten uitbetaling in contanten. Dit was men immers voorheen bij de Rotterdamse Crediet- en Voorschotbank gewend geweest. Gedurende de eerste drie weken bleek slechts 5% van de aanvragers bereid te zijn krediet via een detaillist te laten lopen en bij alle aanvragen om contanten waren er heel wat adressen, waarvan verwacht kon worden dat de lening niet zou wor-

den omgezet in een duurzaam artikel. Na één maand al werd een principiële ommezwaai gemaakt. Men besloot alle kredieten via de winkelier of 'ambachtsman' te laten lopen en slechts bij uitzondering contant geld te verstrekken. Zo wist de bank ook zeker dat de uitgeleende gelden goed werden besteed bij Vlaardingse 'speciaalzaken' met controleerbare prijzen en kwaliteiten. Men maakte zo in 1951 van vele bezitlozen bezittenden...

In 1951 werden de doelstellingen van de bank op de navolgende wijze geformuleerd.
De bank had, met uitsluiting van winstbejag, ten doel:
a. geldleningen te verstrekken aan binnen de gemeente Vlaardingen woonachtige personen, in het bijzonder aan particuliere en ambtelijke werknemers, gepensioneerden, rentetrekkers en kleine zelfstandigen;
b. voorlichtend, sanerend en schuldbemiddelend op te treden ten behoeve van personen, die in geldelijke moeilijkheden verkeren of dreigen te raken;
c. het sparen onder haar cliënten te bevorderen;
d. maatregelen ter voorkoming en bestrijding van geldwoeker te bevorderen.
Op landelijk niveau bestonden twee meningen over kredietverstrekking aan derden. Het standpunt dat oorspronkelijk werd ingenomen door de Vereniging van Leiders van Openbare Diensten van Sociale Zorg en dat in enkele gemeenten ook werd toegepast zei dat een Volkskredietbank in een volledige personele unie verbonden moest zijn met een gemeentelijke Dienst voor Sociale Zaken. Aan elke kredietverlening moest vervolgens een onderzoek voorafgaan, om zeer nauwlettend te kunnen beoordelen of aan de verlangens van de kredietvrager voldaan kon worden. Het andere standpunt, gehuldigd door de Nederlandse Vereniging voor Volkskredietwezen en Woekerbestrijding, ging van de overweging uit dat kredietnemers vrije, zelfstandige mensen waren die tegen betaling van de kostprijs enig geld leenden, teneinde een nuttig en duurzaam gebruiksartikel te kopen. Was de aflossingsdruk niet te zwaar en stond het gezin overigens goed bekend, dan was er geen bezwaar tegen kredietverstrekking. Hier was dus geen sprake van bevoogding. In Vlaardingen werd in hoofdzaak aan dit laatste principe vastgehouden, omdat dit ook de enige weg zou zijn 'ter bestrijding van de opdringende afbetalingshandel'. Overigens telde het aspect 'aflossingsdruk' zwaar mee in de beoordeling van een kredietaanvrager. De vaste lasten van een gezin, vermeerderd met een vast bedrag aan voeding per gezinslid, werden afgetrokken van het netto inkomen. Het percentage van het aldus resterende vrij besteedbare bedrag was de aflossingsdruk, die niet boven de 30% uit mocht gaan. Kwam het lager uit, dan moest sneller afgelost worden. Geen bevoogding dus, maar wel kaders en normen.

In het reglement van de bank werd het bestuur en beheer geregeld. Het beheer berustte formeel bij het College van Burgemeester en Wethouders, bijgestaan door een door de Raad benoemde Commissie van Toezicht en Advies voor de Gemeentelijke Volkscredietbank. De leden werden telkens benoemd voor een periode van drie jaren, waarna ze herkiesbaar waren.
Tot de taken van de Commissie behoorden:
-mede richting geven aan het bankbeleid;
-beoordeling van de kredieten van *f* 500,- tot *f* 1.500,-;
-in behandeling nemen van klachten.

De Commissie moest bestaan uit:

In het pand Markt 43, het linkergedeelte van het 'notarishuis', was van 1951 tot 1965 de Kredietbank gevestigd

-een lid, tevens voorzitter, door Burgemeester en Wethouders uit hun midden aan te wijzen;
-drie leden van de Gemeenteraad;
-twee leden, niet raadslid zijnde, vertegenwoordigende het Vlaardings Credietbemiddelingsinstituut voor de Middenstand (V.C.I.);
-een lid, niet raadslid zijnde, vertegenwoordigende de burgerij.
Het V.C.I. werd op 11 juli 1951 opgericht. Bij deze instelling konden zich alle 'plaatselijke bonafide detailhandelaren in duurzame verbruiksgoederen en ambachtslieden' aansluiten. De samenwerking van het V.C.I. met de Volkskredietbank kenmerkte zich hierdoor, dat de bank kredietnemers in staat stelde hun aankopen bij de aangesloten leden van het V.C.I. te doen. Deze laatsten droegen dan geen risico, maar vergoedden aan de bank een korting van 2% voor de administratieve bemoeiingen.

Onder toezicht van het College van B&W werd de dagelijkse leiding van de bank in deeltijdfunctie opgedragen aan een directeur, 'aan wie het gehele personeel ondergeschikt is', terwijl een administrateur belast werd met en verantwoordelijk was voor de financiële administratie van de bank. Toen directeur C. van Roon op 1 juli 1958 ontslag nam, werd geen nieuwe

functionaris benoemd. De toenmalige administrateur werd tevens waarnemend directeur. Eind 1962 werd deze situatie geformaliseerd: er zou geen nieuwe directeur meer benoemd worden: de administrateur kreeg de dagelijkse leiding in handen.
In 1963 werd besloten dat de Commissie moest bestaan uit een voorzitter, drie raadsleden en drie leden namens de burgerij.

DE EERSTE JAREN

Wie konden naar de bank om een geldlening aan te vragen ?
Heel formeel meldde de verordening van 1951, dat slechts aan 'natuurlijke personen' gelden ter leen konden worden verstrekt, behoudens 'bijzondere gevallen'. Als regel werd slechts geld geleend aan hoofden van gezinnen, van wie bekend was dat zij geen misbruik van sterke drank maakten. Leningen mochten in hoofdzaak voor consumptieve doeleinden verstrekt worden. Uit het jaarverslag van 1952-1953 bleek dat het grootste gedeelte van het krediet gebruikt werd voor het aanschaffen van kleding, stoffering en meubilair en het terugbrengen van schulden. Maar er werd ook geleend voor baby-uitzetten, breimachines, accordeons, gebitten, boten, scheerapparaten en (vanaf 1956) televisies. Met dat laatste was niet iedereen content. In oktober 1957 besloot de Commissie van Advies in het kader van de bestedingsbeperking alleen nog aankopen van televisietoestellen te financieren voor ernstig chronisch zieken en invaliden. De Commissie stond daarbij op het standpunt dat 'televisie, ondanks het feit dat het de huiselijkheid van gezinsleden kan bevorderen en dus allerlei vormen van onverantwoorde uithuizigheid kan tegengaan en ondanks de gedachte dat over een aantal jaren wellicht het bezit van een televisie even noodzakelijk en even gewoon is als nu een radiotoestel, niettemin thans nog moet worden beschouwd als een luxe, welke contant dient te worden gekocht..' In principe werden dus aanvankelijk geen leningen verstrekt voor 'luxe' goederen en daar hoorden in het begin ook de radio's en wasmachines (kleine 'Hoovertjes') bij. Een stofzuiger kon er net mee door en een fiets kon alleen genade vinden als men deze voor zijn werk nodig had. Eind jaren zestig werd dit principe door de tijdsomstandigheden langzamerhand losgelaten. Men leende toen ook voor kampeer-

uitrustingen, caravans en tuinhuisjes en nog later kwamen zelfs vakanties en auto's ter sprake. Alleen een aanvraag voor een poffertjespan van *f* 3.000,- kon volgens de Commissie niet door de beugel; daar zat een té commercieel luchtje aan...
Leningen voor produktieve doeleinden aan bijvoorbeeld kleine zelfstandigen werden slechts toegestaan na overleg met het middenstandsborgstellingsfonds. Het maximum te lenen bedrag in 1951 was *f* 2.000,-. De rente voor de geldlening verschuldigd bedroeg in 1951 5% (vanaf 14 maart 1954 6%). De directeur was bevoegd leningen tot *f* 500,- te verstrekken; leensommen van *f* 500,- tot *f* 1.500,- konden slechts worden verstrekt na verkregen gunstig advies van de Commissie, terwijl leensommen van *f* 1.500,- tot *f* 2.000,- de goedkeuring behoefden van het College van Burgemeester en Wethouders, de Commissie gehoord. Binnen anderhalf jaar moest het geleende in principe terugbetaald worden. De enige zekerheidsstelling die van leners verlangd werd, was de volmacht tot invordering of tot cessie van vorderingen, waarvan eerst gebruik gemaakt zou worden, als er niet behoorlijk afgelost werd. Door de Gemeenteraad werd het bedrijfskapitaal vastgesteld op *f* 250.000,-.

1952 was een aanloopjaar, dat afgesloten werd met een aanmerkelijk verlies. Maar in 1953 bleek de bank het 'nader tot het ideaal van de selfsupporting' te hebben gebracht. 'Het is een van de bekende en niet geheel onjuiste grieven van het commerciële volkskrediet, dat de ambtelijke instellingen wel heel gemakkelijk met goedkope tarieven kunnen werken, want de gemeente betaalt de tekorten wel. Wij streven dan ook naar een sluitende rekening, al moet gezegd worden dat wanneer er toch een gering tekort zou zijn, dit voor een sociale instelling alleszins te verdedigen is.'

STRIJDERS TEGEN MISSTANDEN

De eerste jaren van het bestaan van de Volkskredietbank werd duidelijk, dat niet alle Vlaardingse burgers 'verstandig' met hun geld omgingen. Vaak kwamen ze naar de bank, soms ten einde raad, met een volkomen in disorder verkerend budget, doordat ze op vele plaatsen tegelijk afbetalingen hadden lopen en geen uitweg meer zagen. De bank moest dan uitkomst brengen en in de regel gebeurde en gelukte dat ook. Er waren echter ook personen, die al eerder uit hun moeilijkheden verlost waren en tegen beter weten in zich weer door colporteurs hadden laten ompraten. Vooral in de jaren vijftig bleek colportage één van de meest voorkomende uitwassen van de afbetalingshandel te zijn. Bekend werd het geval van een 'als goed bekend staand' jong gezin van man, vrouw en één kind. In de eerste drie dagen dat zij in hun nieuwe flatje zaten belden maar liefst 23 colporteurs aan om te proberen hun waar aan de man te brengen. Anderen wisten niet eens dat ze op meerdere plaatsen leningen hadden lopen. Aflossingsverplichtingen van 50 % van het inkomen waren geen zeldzaamheid. Er kwamen - vooral uit de hoek van de volkskredietverleners - geluiden om dit colportagestelsel met harde hand te verbieden. Ook werd een hoge eerste aanbetaling als ideaal tegen ondoordachte aankopen beschouwd. Als eerste stap werd in 1955 de Stichting Centraal Documentair Archief (C.D.A.) opgericht. Het doel van deze stichting was het bevorderen van gezonde kredietverhoudingen, het waken tegen overkreditering en sociaal ongewenste kredietverlening. Bij deze centrale registratie van kredieten waren behalve de gemeentelijke volkskredietbanken onder meer ook sociale fondsen en financieringsmaatschappijen aangesloten. De Vlaardingse bank sloot zich als een van de eersten aan bij de stichting.
Een licht teruglopende omzet in het midden van de jaren vijftig werd volgens de bank veroorzaakt door deze hoge activiteit van de afbetalingshandel en colportage, en ... door het aan de bank opgelegde verbod van publiciteit. In 1956 kwam de wet inzake afbetalingsregelingen tot stand, waarin eerste aanbetalingen ('kassastortingen') voor luxe en duurzame goederen verplicht werden gesteld. In de meeste gevallen conformeerde de Kredietbank zich aan deze regeling. De roep om reclame voor de bank te mogen maken zou niet verstommen, zeker niet toen na 1956 grote groepen 'migranten' zich in Vlaardingen gingen vestigen. In het jaarverslag van de bank stond niet zonder enig vooroordeel: 'Zij zijn meestal onbekend met het bestaan van de bank, hetgeen te betreuren is, omdat juist deze categorie, sociaal gezien, de gemakkelijkste prooi is van colporteurs en een verstandige voorlichting daardoor missen.' Al gauw bleken echter juist deze 'gastarbeiders' de meest solide klanten van de bank te zijn. Aanmaningen kwamen zelden of nooit voor, terwijl men vaak zelfs sneller afloste dan de 'doorsnee kredietvrager'.

NIEUWE EISEN

In 1963 werd middels een nieuw Reglement betreffende de Gemeentelijke Volkskredietbank te Vlaardingen het bestaansdoel vereenvoudigd en aan de eisen des tijds aangepast: 'het verstrekken van geldleningen aan binnen de gemeente Vlaardingen woonachtige personen op sociaal en zakelijk verantwoorde wijze, zo nodig mede strekkende tot herstel van het geldelijk evenwicht van geldlening-aanvragers, nog steeds met uitsluiting van enig winststreven'. Ook hierbij kon weer een dieperliggend streven beluisterd worden: geld lenen moest altijd mogelijk zijn, maar tegelijkertijd moest de bank de (potentiële) leners bewust maken van het feit, dat men ook anders (lees: beter) met geld om moest kunnen gaan. De samenwerking met de Vlaardingse middenstand werd beëindigd, zodat vanaf dat jaar alle kredieten in contanten werden verstrekt. Dit kwam de concurrentiepositie van de Kredietbank ten goede, aangezien de handelsbanken in Nederland zich inmiddels ook bezig waren gaan houden met het verstrekken van consumptief krediet.
Naast de administrateur (de functie van directeur was zoals boven reeds vermeld inmiddels opgeheven) kwam in 1963 de kassier om de hoek kijken, die belast werd met en verantwoordelijk was voor het kasbeheer van de bank. Verder werd het maximale leenbedrag gesteld op *f* 3.000,- en het vastgestelde bedrijfskapitaal werd opgetrokken naar *f* 600.000,-. Na 1963 werd de invloed van voortdurende inflatie zichtbaar. In 1965 werd het bedrijfskapitaal verhoogd tot *f* 750.000,-, in 1966 tot *f* 800.000,- en in 1975 tot *f* 1.250.000,-. Het maximaal te lenen bedrag was toen inmiddels *f* 7.500,-.
In 1964 kreeg de bank te maken met de conjunctuurbeschikking persoonlijke leningen van de staatssecretaris van economische zaken. Middels deze kredietbeperking werd bepaald dat geldschieters per perioden van vier maanden niet meer dan 12% boven het bedrag van de overeenkomstige periode van het jaar daarvoor mochten uitlenen. Dit gaf weer impulsen aan de gestage afname van het aantal kredietverleningen. Wél bleef al die jaren, weer onder invloed van de voortschrijdende inflatie, het totale verstrekte kredietbedrag stijgen.
Bij beschikking van 9 oktober 1967 werd de conjunctuurbeschikking voor een korte periode weer ingetrokken. Van enige praktische betekenis was dit echter niet, omdat de daling van de omzet, die gepaard ging met structurele jaarlijkse exploitatietekorten, zich voortzette. Het enige cijfer dat voortdurend bleef stijgen was dat van de gemiddelde bedragen van de verstrekte leningen.
Midden jaren zeventig kon er gesproken worden van een kentering. In 1977 besloot de Raad op voorstel van het College van Burgemeester en Wethouders, om de mogelijkheid tot het verstrekken van geldleningen ook voor inwoners van Schiedam te laten gelden. Verder zorgde de maatschappelijke emancipatie er voor dat ook personen die niet gezinshoofd waren vanaf dat moment konden lenen met machtiging van de Commissie. Terecht werd toen artikel 6 sub b van het reglement ('...dat als regel slechts geldleningen kunnen worden verstrekt aan hoofden van gezinnen...') uit de tijd beschouwd. Men behoefde slechts 'meerderjarig' te zijn, om voor een geldlening in aanmerking te komen. Het maximaal te lenen bedrag werd *f* 10.000,-, en ten einde te voorkomen dat de aflossingsdruk onevenredig zwaar zou worden, werd de termijn, waarbinnen de lening moest zijn afgelost, verlengd tot 4 jaar. Bij overlijden van de leningnemer werd het resterende verschuldigde bedrag kwijtgescholden. Hiervan kwam het College van Burgemeester en Wethouders in 1985 terug: er bleken wat veel 'tegenslagen' (lees: overleden kredietnemers) te zijn. Vanaf dat moment werd de helft kwijtgescholden.
Midden jaren zeventig steeg het aantal leningsaanvragen weer. De voornaamste oorzaak hiervan was gelegen in het feit dat de Gemeentelijke Sociale Dienst sinds medio 1975 geen leenbijstand 'om niet' meer mocht verstrekken. In geval cliënten financiële middelen behoefden voor het doen van investeringen in bijvoorbeeld meubilair, werd vanaf dat moment verwezen naar de Volkskredietbank. Voorts was een verandering te constateren in de aard van de leningaanvragen. Werd vóór 1977 slechts sporadisch aan schuldbemiddeling gedaan, vanaf dat jaar kwamen aanvragen om door middel van een lening bij de Volkskredietbank een aantal schulden af te lossen, steeds frequenter voor.
Om niet door 'reguliere bankinstellingen' (nog verder) uit de markt geprezen te worden, werden in 1978 een aantal maatregelen genomen, die kredietvragers moesten lokken. Vaak verloor de bank potentiële klanten, doordat de ambtelijke procedure van goedkeuring de

nodige tijd in beslag nam. Het feit werd onderkend, dat mensen die geld nodig hadden het in de meeste gevallen direct nodig hadden. Er kon daardoor een verhoogde trek naar andere geldschieters geconstateerd worden. Alleen nog maar aanvragen voor een geldlening, die een bedrijfseconomisch risico voor de bank zouden kunnen inhouden of die een schuldsanerend of -bemiddelend karakter hadden, werden nog volgens de oude procedure behandeld: besluit van het College van Burgemeester en Wethouders, de Commissie van Advies gehoord. Voorts werd het zogenaamde leningplafond losgelaten. De hoogte van de lening werd vanaf toen vastgesteld aan de hand van een aantal criteria, zoals de kredietbehoefte van de geldlener, zijn inkomen, het doel van de lening en de aflossingsdruk. Tot slot werd de hoogte van het toegestane bedrijfskapitaal niet meer vastgelegd. Kortom, de Volkskredietbank werd, voor wat betreft de kredietverlening, langzamerhand een 'gewone' bank, zonder extra 'bureaucratisch' aandoende regelingen. De komst van de 'officecomputer' garandeerde een meer doeltreffende achterstandbewaking en versnelling van de procedures.
Onder invloed van een verslechterende economische situatie steeg aan het einde van de jaren zeventig het aantal schuldsaneringen. Mensen kwamen meer en meer in problemen, als zij leningen hadden afgesloten met een lange looptijd (hypotheken !) tegen een relatief hoog aflossingsbedrag in de veronderstelling dat het inkomen mee zou stijgen door de inflatiecorrectie en reële loonsverhogingen.

EEN 'BANKWAARDIG' BESTAAN

Door de tijdsomstandigheden, de al gememoreerde verslechterende economische situatie, ging de Kredietbank langzamerhand een belangrijke plaats innemen als 'voorliggende voorziening' van de Gemeentelijke Sociale Dienst. Het aantal aanvragen om schuldbemiddeling werd meer en meer één van de belangrijkste taken van de bank. Steeds vaker werden huisuitzettingen en faillissementen en dergelijke door de Kredietbank voorkomen, waardoor 'extra kosten' ten laste van de gemeenschap werden vermeden. Op 1 juni 1982 trad de uitbreiding van het Bijstandsbesluit Landelijke Normering in werking. De regeling ging er van uit, dat leenbijstand voor noodzakelijke duurzame gebruiksgoederen niet of nagenoeg niet meer door de Gemeentelijke Sociale Diensten mochten worden verstrekt, maar als krediet van de Gemeentelijke Kredietbank. Zo ging de bank in 1983 een samenwerkingsverband aan met de Sociale Diensten van Vlaardingen en Schiedam. Al met al nam de druk op de werkzaamheden toe.
In 1984 ontstonden grote moeilijkheden met betrekking tot de exploitatie van de bank. Allereerst konden Vlaardingen en Schiedam het niet eens worden over de door laatstgenoemde te betalen jaarlijkse bijdrage volgens een vast te stellen 'verdeelsleutel'. Door de toename van overhead-kosten en het noodgedwongen inhuren van uitzendkrachten was het exploitatietekort in 1983 bovendien opgelopen tot *f* 180.834,-. Het tekort was mede ontstaan door een toename van het aantal schuldbemiddelingen (financieel-maatschappelijk werk), een toename van het aantal verliesgevende leningen en een soepeler acceptatiebeleid. De toenmalige administrateur signaleerde de nodige tekortkomingen, onder andere op het gebied van de scheefgegroeide verhouding tussen de passieve financiering (het aantrekken van gelden) en het rendabel uitzetten via het verstrekken van persoonlijke leningen. Ook bleek er een verschuiving waarneembaar van de 'commerciële' naar de 'sociale' kredietverstrekking. De administrateur was de eerste die in dit kader de mogelijkheid opperde om reclame voor de bank te gaan maken. Men moest af van het weinig wervende imago 'sociale instelling'. Er zouden nog meer 'commerciële' leningen verstrekt moeten worden om het verliessaldo van de bank te verminderen en één van de middelen om zo ver te komen was het plaatsen van wervingsadvertenties. Verder moesten maatregelen genomen worden ten behoeve van de klantvriendelijkheid door middel van verruiming van de openingstijden, kortere procedures tussen het indienen en uitgeven van leningen en terugdringen van achterstanden door formatieuitbreiding.
Inmiddels, we schrijven dan 1985, was het personeelstekort een chronische zaak geworden. Zodoende kon onder andere niet de nodige aandacht besteed worden aan de achterstandsbewaking. Een intensieve controle en begeleiding van cliënten met betrekking tot dit probleem moest maar al te vaak opzij gelegd worden. Ook de schuldbemiddeling, een activiteit gericht op de afwikkeling van een bestaande schuldenlast van een in financiële moeilijkheden geraakte

kredietnemer, slurpte steeds meer tijd van het personeel. Omdat de Kredietbank fungeerde als intermediair tussen schuldenaar en schuldeisers, was schuldbemiddeling een zeer arbeidsintensieve zaak, die maar voor een klein gedeelte de werkelijke kosten dekte.
Door middel van vele tijdelijke arbeidskrachten, een verruiming van de openingstijden, een strakke begeleiding en een grote inzet van het vaste personeel kon deze benauwende situatie aangepakt worden.

KLANTEN EN KASSIERS

De Kredietbank stond en staat open voor iedereen. Ook een dronkaard mocht uiteindelijk kredieten komen aanvragen, als hij maar voldeed aan zijn financiële verplichtingen. Wat hij verder deed was bij wijze van spreken zijn eigen verantwoordelijkheid. En er zijn vele vogels met uiteenlopende pluimages in de loop der jaren verschenen aan de balie van de bank... En de kassier ? Hij bleef altijd klantvriendelijk glimlachen...
Hier zijn wat 'getuigenverklaringen', opgetekend uit de monden van (oud-)medewerkers van de Kredietbank:

De verlegen klant: Er was bij potentiële kredietaanvragers de nodige gêne aanwezig. Schuw om zich heen kijkend stonden dezen vaak een tijdje voor de etalage van de drankwinkel van Van Toor te kijken naar de flessen drank, die ze niet zagen staan. Als ze in de spiegelende ruit zagen, dat er verder niemand in de buurt was, liepen ze snel naar de overkant, om de Kredietbank binnen te sluipen.

De veelzijdige klant: Er was een man, die bij hem in huis vier 'soorten' kinderen had: kinderen van hemzelf uit zijn eerste huwelijk, kinderen van zijn tweede vrouw uit haar eerste huwelijk, kinderen van man en vrouw samen en nog een kind van de dochter uit het eerste huwelijk van zijn tweede vrouw. Maar het was een uiterst correcte klant, betaalde stipt en op tijd. Er was niets op aan te merken, en dat deed de Commissie van Toezicht dan ook niet.

De ambtelijke klant: Een ambtenaar van de gemeente Vlaardingen zat in financiële problemen en bezocht daarom de Kredietbank om te proberen zijn schulden te saneren. Toen zijn geval in de Commissie van Advies behandeld was, werd de werknemer ontboden bij de voorzitter van de Commissie, die tevens wethouder van Personeelszaken was. De ambtenaar kreeg te horen, dat het een schande was dat een ambtenaar zich in de schulden gestoken had, dat hij zo spoedig mogelijk - zonder hulp van de Kredietbank - zijn schulden moest zien af te lossen en dat hij, als hem dat niet lukte, per ommegaande ontslagen zou worden uit gemeentedienst. Dat kon toen nog.

De klant in goede doen: Voor het pand van de Kredietbank stopte een 'dikke auto van een Duits merk', een man stapte uit, liep de bank binnen en posteerde zich met veel poeha voor de balie. 'Ik heb net zo goed recht als ieder ander op luxe zaken en als jullie dus niet gauw zorgen dat ik hiervoor krediet krijg, dan zal ik de boel eens verbouwen hier'. Toen de kassier bleef weigeren sprong de man haast over de balie van woede, schold het personeel de huid vol, beende het gebouw uit en knalde de voordeur achter zich dicht. In zijn zwartglimmende limousine, vergezeld door een fraaie blauwe rookwolk, verdween de klant.

De enthousiaste klant: Toen iemand zijn 25e krediet kwam aanvragen, kreeg hij van directie en personeel van de bank een presentje. Dat moest immers gevierd worden !

De verbolgen klant: Met zijn kredietbriefje ging de blijde klant naar de winkel om zijn aankoop te doen. Hij maakte zijn keuze en overhandigde het briefje van de bank. Het winkelmeisje nam het aan, liep naar de kassa en schreeuwde door de zaak heen: 'Mijnheer, zal ik nog een bon uitschrijven voor de Volkskredietbank?' De zaak stond vol met mensen, die allemaal hun ogen op de bewuste klant richtten. Deze voelde zich zo beschaamd en beledigd, dat hij de winkel uitrende en niet meer terugkwam.

De winkelende kassier: Als de kassier in zijn vrije tijd door de Vlaardingse straten liep, werd hij weinig tot nooit gegroet door klanten van de Kredietbank. Men was bang, dat anderen dat zouden zien en te weten zouden komen dat ze wel eens krediet kwamen vragen. Eénmaal is het een kassier overkomen, dat hij een passerende man - een redelijk 'vaste' klant bij de bank - enthousiast groette. Achteraf hoorde hij, dat de be-

wuste man met zijn op dat moment naast hem lopende echtgenote hooglopende ruzie had gekregen, omdat ze niets van zijn contacten met de Kredietbank afwist. Ook de kassier liep vanaf dat moment stuurs en recht voor zich uitkijkend door Vlaardingen...

De praktische kassier: Een jonge vrouw uit Vlaardingen had ten behoeve van 'thuiswerk' een naaimachine nodig. Zij kreeg hiervoor een krediet. De terugbetaling lukte niet. De kassier ging op een dag persoonlijk bij haar ouders langs, om te vragen of er financiële problemen waren. De ouders vertelden, dat hun dochter mét haar naaimachine op 'dubieuze' kamers in Rotterdam zat. De kassier ging ook daar naar toe, maar trof de dochter niet thuis. Ze was voor haar 'thuiswerk' weer eens een paar dagen met wat scheepslui mee naar Antwerpen. De kassier vroeg haar via haar huisbaas om toestemming de naaimachine mee te nemen naar de Kredietbank, want de afbetaling zou waarschijnlijk nooit lukken. Na deze toestemming liep hij met naaimachine op zijn rug naar de halte van de bus naar Vlaardingen. Meubelman Bertus van der Linden zag hem toevallig en vervoerde de kassier weer naar de bank. Daar werd de naaimachine verkocht om de lening af te lossen. Deze handelwijze stond weliswaar niet in de bankreglementen, maar het hielp een hoop 'gesalamander' te voorkomen...

De emotionele kassier: Een vrouw had zich in de financiële nesten geholpen. Ze ging voor een betalingsregeling naar de Kredietbank, werd geholpen en beloofde beterschap. Eén jaar nadien stond ze weer bij dezelfde balie met dezelfde financiële problemen tegenover dezelfde bankmedewerker, die bij het zien van haar komst op luide stem door de ruimte riep: '##§*><"@##, ben je er nu alweer ?!!'

De hulpvaardige kassier: Een invalide man, in het bezit van een Volkswagentje, was hulp-conciërge bij een bioscoop in Rotterdam. Hij draaide op een dag zijn motor in elkaar: kosten *f* 600,-. Hij ging naar de bank en hoorde van de kassier, dat de Commissie van Advies eerst een beslissing zou moet nemen over de kredietaanvraag en dat zou een week of drie in beslag nemen. De man kon echter niet zo lang wachten; het was hem immers vrijwel onmogelijk zich zonder auto te verplaatsen. De kassier nam hem opzij en fluisterde hem toe: 'Kom morgen maar, dan krijg je het wel op voorhand contant'.
Gelukkig keurde de Commissie twee weken later de aanvrage goed; het geld was immers al uitgegeven...

De bekende kassier: Op een dag stapte een man het gebouw van de bank binnen, waarschijnlijk om een lening aan te gaan. De man zag de kassier staan, herkende er zijn overbuurman in, draaide zich om en liep zonder iets te zeggen zo snel hij kon het gebouw weer uit. 'Wel ja', dacht de kassier, 'dan niet !'

AL OF NIET OPHEFFEN/SAMENVOEGEN

Na 757 vergaderingen werd op 30 oktober 1986 de Commissie van Toezicht en Advies van de Gemeentelijke Kredietbank opgeheven. Tot dan toe moest - zoals boven reeds vermeld - de Commissie door het College van Burgemeester en Wethouders gehoord worden ten aanzien van aanvragen die een schuldbemiddelend of -sanerend karakter hadden. Gelet op de problemen van de kredietvragers en de urgentie, waarmee een oplossing in voorkomende gevallen noodzakelijk was, moest dit vertragende element voorkomen worden. Daarbij was er volgens het College binnen het gemeentelijk apparaat voldoende kennis aanwezig om weloverwogen adviezen af te kunnen geven. Zo kwam een einde aan de dienstverlenende taak van de Commissie.
De discussie over het al of niet voortbestaan van de hele bank werd toen al enige jaren gevoerd. Uit de notulen van de Commissie blijkt: '...dat de meerderheid zich uitspreekt om de instelling voor haar burgers te behouden, te meer daar diverse taken, zoals schuldbemiddeling en 'sociale' kredietverstrekking niet of nauwelijks door particuliere instellingen worden verzorgd. Indien de Kredietbank wordt opgeheven dienen haar taken elders binnen het gemeentelijk apparaat te worden verricht, waarbij de kosten dan aanzienlijk zullen toenemen. Men mist dan de opbrengst van de winstgevende leningen alsmede de in rekening te brengen bemiddelingsvergoeding. De Volkskredietbank dient dus te blijven bestaan en leningen te verstrekken tegen zachtere voorwaarden dan andere banken.'
Schuldregeling, bestaande uit schuldbemiddeling en schuldsanering, was in tien jaar een allengs belangrijker taak voor de Kredietbank geworden. Hierdoor werden de raakvlakken met de Gemeentelijke Sociale

Dienst (GSD) steeds duidelijker. Immers, iemand die in financiële moeilijkheden was geraakt, zou zich doorgaans wenden tot hetzij de GSD, hetzij de Kredietbank. Bij elk van deze diensten werd dan in eerste instantie nagegaan, welke de achtergronden van deze financiële malaise waren. Na een inventarisatie van de schuldenlast en het opstellen van een aflossingsplan, moest gewerkt worden aan de sociale begeleiding van de cliënt door een maatschappelijk werker. Ook hier had de GSD zijn rol, waarbij volledigheidshalve ook nog de budgettering (het cederen van het inkomen van de cliënt of een gedeelte daarvan aan de GSD) tot de hulpverleningsactiviteiten van de GSD behoorde. De GSD had echter niet de mogelijkheid geldleningen te verstrekken, anders dan in het kader van de Algemene Bijstandswet. Zo kwam de cliënt uiteindelijk weer bij de Kredietbank terecht.
Begin jaren tachtig werd ook regelmatig de alarmklok geluid, als het ging over de huisvesting van de bank, het personeelsbestand, dat op sociaal-maatschappelijk gebied niet díe kennis had, om in te spelen op de oorzaken van financiële problemen bij cliënten, en de achtergebleven administratieve hulpmiddelen. Kortom, het was duidelijk dat op zijn minst de contacten tussen GSD en Kredietbank geïntensiveerd dienden te worden, om een einde te maken aan de versnippering van activiteiten op het gebied van schuldbemiddeling (taak GSD) en schuldsanering (taak Kredietbank).
Een speciaal daartoe ingestelde commissie bood in 1980 de volgende oplossingsmogelijkheden:

1a. De Kredietbank bleef geheel zelfstandig qua huisvesting en beleid. Nadelen waren, dat cliënten voor een deel van hun probleem van de GSD naar de Kredietbank zouden moeten gaan, terwijl er ook geïnvesteerd zou moeten worden in gekwalificeerd personeel bij de Kredietbank.
1b. De bank moest geregionaliseerd worden, al of niet in één gebouw, met dezelfde nadelen als onder 1a.
2a. De Kredietbank bleef zelfstandig gehuisvest, maar werd organisatorisch ondergebracht bij de GSD. De begeleiding van de cliënt ten aanzien van de schuldregeling kon dan steeds uitgevoerd worden door het reeds aanwezige gespecialiseerde personeel.
2b. De bank moest geregionaliseerd worden in de vorm van 2a.
3. De Kredietbank werd volledig ondergebracht bij de GSD, hetgeen de doeltreffendheid en de doelmatigheid zou kunnen bevorderen. Taakverzwaring van het personeel en de GSD en een mogelijke drempelvrees werden als nadelen genoemd.
De commissie opteerde uiteindelijk voor alternatief 3. Zowel de Commissie van Advies als het College van Burgemeester en Wethouders, gesteund door de functionele afdeling van de Secretarie, hadden bezwaren tegen de argumenten, die vóór alternatief drie pleitten. De Commissie van Advies meende dat de bank commercieel gericht diende te blijven, juist om de sociale kredietverlening zo optimaal mogelijk te kunnen uitvoeren. Wanneer de bank bij de GSD ondergebracht zou worden zou de bank door deze volledige integratie uitsluitend zeer arbeidsintensieve schuldsaneringsaanvragen te behandelen krijgen. Voor 'normale' kredietnemers zou deze huisvesting een onoverkomelijke drempel zijn, terwijl er juist méér rendabele leningen nodig waren om het nadelige exploitatie-saldo zo veel mogelijk te kunnen compenseren. Uiteindelijk koos men toch voor de 'sociale' benadering. De Kredietbank zou voorlopig zijn zelfstandige status behouden.
Kort daarop bleek de behoefte tot integratie met de GSD weer de kop op te steken. Eén van de grootste voordelen hiervan zou zijn 'de mogelijkheid van een geïntegreerde aanpak door middel van een centrale coördinatie met eenheid van leiding van de schuldregeling'. Regionalisering werd afgewezen vanwege ervaringen elders in den lande. De cliënten uit de regiogemeenten bleken maar al te vaak stiefmoederlijk te worden behandeld ten opzichte van de cliënten uit de centrumgemeente.
Uiteindelijk werd de directievoering van de Gemeentelijke Kredietbank per 1 januari 1989 in de vorm van een personele unie ondergebracht bij de Gemeentelijke Sociale Dienst (GSD). Toen ook ontstond duidelijkheid over de taakverdeling inzake schuldhulpverlening tussen de GSD en de Kredietbank. Globaal kwam het er op neer, dat het cliëntencontact met betrekking tot deze problematiek verzorgd zou worden door de GSD en de administratieve verwerking plaats zou vinden bij de bank. In hetzelfde jaar werd besloten de invordering en/of sanering van schulden uit hoofde van gemeentegaranties particulier woningbezit ook bij de bank te concentreren. De gemeente Schiedam besloot naar aanleiding van de discussie rondom de plaats en de functie van de bank een eigen kredietbank te stichten,

hetgeen gevolgen had voor de omzet van de Vlaardingse bank.
De Kredietbank in Vlaardingen tot slot 'mocht' nu ook daadwerkelijk de advertentiemarkt op, hetgeen resulteerde in wervingscampagnes in de plaatselijke bladen. Een reclame-bureau begeleidde deze activiteiten, hetgeen een gunstige uitwerking had in de achterblijvende omzet.

Het hoekpand Oosthavenkade-Willem Beukelsznstraat, het donkere pand achter de zandtrechter links op de foto, fungeerde van 1965 tot 1973 als Gemeentelijke Kredietbank

HUISVESTING

De huisvesting van de Gemeentelijke Kredietbank is door de gehele periode van ruim 40 jaar een voortdurende bron van problemen en ergernis geweest. Het begon al in 1951. Huisvestingsmoeilijkheden vertraagden in eerste instantie al de openstelling van de bank. Na eerst de mogelijkheden onderzocht te hebben de bank te huisvesten in het pand van de Dienst voor Sociale Zaken, belandde men uiteindelijk op het adres Markt 43, de linkerhelft van het zogenaamde 'Notarishuis' op de hoek van de Kerkstraat boven de muziekwinkel van Boer, een pand dat toen beheerd werd door het Woningbedrijf. Men begon met twee kamers, één voor de administrateur en de directeur, en één voor de boekhouder, de kassier en de 'jeugdklerk'. In 1953 werd een derde kamer in gebruik genomen. Achter hun bureaus zaten de heren Bolderhey, Molenaar en Spanjersberg, die het aantal bezoekers nauwelijks aankonden; ook toen werden al nummertjes uitgedeeld.
Toen in 1964 de Sociale Raad werd opgeheven, kwam het pand Oosthavenkade 31 hoek Willem Beukelsznstraat vrij en in mei 1965 kon de nieuwe behuizing betrokken worden. 'Voor het personeel en voor de klanten is dit een verbetering, daar de lokaliteiten ruimer en frisser zijn'. Het bleek al gauw een voor de cliënt excentrisch gelegen plaats, hetgeen op den duur onder andere tot gevolg had dat het aantal verstrekte leningen daalde. In 1973 werd daarom geopperd om te verhuizen naar het pand P.K. Drossaartstraat 1. Aldus geschiedde en de Kredietbank kon het pand betrekken voor de schappelijke huurprijs van *f* 1.600,- per jaar. Men hoopte dat deze lagere huisvestingskosten een positief effect zouden hebben op de exploitatie van de bank.
In 1978 werd wederom gesignaleerd dat de huisvesting op dat moment niet toereikend meer was. Cliënten konden niet ongestoord en zonder de aanwezigheid van 'pottekijkers' te woord gestaan worden, hetgeen tot spanningen leidde, zowel bij het bankpersoneel als bij de cliënten. Bovendien stond het pand op het gemeentelijk renovatieprogramma, zodat de bank er medio september 1982 - in ieder geval tijdelijk - uit zo moeten. Ondanks het feit dat de gemeente Schiedam die inmiddels participeerde ook invloed trachtte uit te oefenen op de keuze van een nieuwe lokatie, ging men er van uit dat een nieuwe plaats voor de bank dicht bij het Vlaardingse centrum moest liggen. Naast panden in de Van der Driftstraat, de Hoogstraat en de Billitonlaan, werd tevens de mogelijkheid opengehouden om voor de toen braak liggende terreinen 'De Put' en 'Dijkzicht' te opteren. Ook werd voor het eerst het pand Schiedamseweg 59 genoemd. Het toenmalige hoofd van de afdeling openbare werken, stadsontwikkeling en volkshuisvesting omschreef de mogelijkheden aldus: 'Eigenaar van deze woning is de heer C.A. van Toor, Schiedamseweg 59, alhier. Het pand is 250 m^2 groot en de vraaghuur bedraagt *f* 38.000,- per jaar. Weliswaar is naar verluidt de heer Van Toor bereid het huurbedrag iets te verlagen doch ondanks deze geste zal een zeer hoge huurprijs resteren. Voorts vraag ik mij af, of een dergelijke oppervlakte - gelet op de ruimte welke onbenut blijft - uit exploitatief opzicht wel juist genoemd kan worden.'

In mei 1982 waren nog drie mogelijke lokaties over: Korte Hoogstraat 25a, Waalstraat 60 en Schiedamseweg 59. Na een uitvoerige kosten-batenanalyse werd besloten toch de blik te wenden naar het pand Schiedamseweg 59. Voor bouwkundige voorzieningen en inrichtingskosten werd een bedrag van *f* 117.000,- begroot. De verwachting dat door nieuwe, adequate huisvesting de omzet van de bank de jaren daarna zou verhogen rechtvaardigde deze uitgaven.
Na enige tijd onderdak te hebben gevonden in het pand van de Gemeentelijke Sociale Dienst aan de Hoflaan verhuisde de bank medio mei 1983 naar het pand Schiedamseweg 59. Voor personeel en klanten bleek dit een grote vooruitgang. De exploitatierekening van de bank toonde echter vanaf dat moment een forse post 'huur pand': maar liefst *f* 2.500,- per maand. De hoge huur bleef lang een doorn in ieders oog. Niet voor niets signaleerde ook de administrateur in 1985, dat het in dit kader toch wel vreemd was, dat slechts 150 m^2 van de beschikbare 245 m^2 benut werd.
Inmiddels was in 1984 een dependance van de Kredietbank geopend in het gebouw van de Gemeentelijke Sociale Dienst in Schiedam, die tot 1989 als zodanig zou fungeren.
'Huisvesting' kwam in het jaarverslag over 1990 wederom ter sprake: 'Omtrent de mogelijke toekomstige huisvesting van de bank bestond ultimo het verslagjaar nog onduidelijkheid. Hoogst noodzakelijke verbeteringen werden in de loop van het jaar uitgevoerd. Desondanks blijft het streven naar adequate huisvesting urgent.' Men bleef uiteindelijk het pand aan de Schiedamseweg trouw.
In 1993 werd gestart met een drastische aanpassing van de huisvesting aan de eisen van de tijd. Toen deze facelift voltooid was, kon op feestelijke wijze aan een nieuw hoofdstuk van het GKB-boek begonnen worden.

Schiedamseweg 59, het huidige pand van de Gemeentelijke Kredietbank

DE KREDIETBANK Nú

De Afdeling Sociale Zaken en Werkgelegenheid (de voormalige GSD) en de Gemeentelijke Kredietbank: binnen de Gemeentelijke Dienst Welzijn een organisatorische eenheid én twee aparte bedrijven van totaal verschillende omvang. Binnen deze constructie is duidelijk sprake van een tweesporen-beleid: aan de ene kant schuldbemiddeling en -sanering, aan de andere kant het afsluiten van concurrerende commerciële leningen om die sociale taken van de bank betaalbaar te houden.
Na aanvankelijk alleen bezig te zijn met schuldsanering, heeft de Kredietbank tegenwoordig ook 'bemiddeling' in het takenpakket gekregen. De bank onderhandelt met de schuldeisers van een cliënt over een aanvaardbare oplossing van het probleem. De bank neemt vervolgens de schuldenlast in zijn geheel over door de schuldeisers uit te betalen. De cliënt houdt dan uiteindelijk nog maar één schuldeiser over: de Kredietbank. Zo heeft de sociale kredietverlening en advisering van de Kredietbank het hiaat opgevuld tussen het uitkeringsregime van de Algemene Bijstands Wet en het reguliere dienstenpakket van de al-

gemene banken en andere financieringsinstellingen. Met de toename van de schuldenproblematiek heeft de bank zich een niet weg te denken taak eigen gemaakt in trajecten van schuldhulpverlening door middel van saneren en/of bemiddelen.

'Geld lenen met verstand' is de slogan sinds eind jaren tachtig. De bank adviseert de cliënten vanuit een niet-commerciële invalshoek. Waar 'gewone' banken hun cliënten vaak adviseren om zoveel te lenen als voor hun bank commercieel aantrekkelijk is, gaat de Kredietbank op de stoel van de cliënt zitten. Deze 'commerciële' instelling, gekoppeld aan adviezen op non-profitbasis en gebruik makend van scherpe rentetarieven, is het sterke punt van de Gemeentelijke Kredietbank. Kijkend naar en zich verplaatsend in de cliënt zal de bank te allen tijde een vertrouwenwekkende relatie kunnen opbouwen op momenten die voor cliënten die zich in financiële problemen bevinden uitermate belangrijk en zelfs rustgevend zijn. Dit vertrouwen en het feit dat de privacy van de cliënt volledig gewaarborgd wordt (na het verdwijnen van de Commissie van Advies heeft ook het College van Burgemeester en Wethouders geen directe uitvoerende bemoeienis meer met de Kredietbank) zijn de sterkste punten van de Gemeentelijke Kredietbank. Stijgende omzetten, kostendekkend werken, geen winstoogmerk, klantvriendelijk denken en werken, verregaande automatisering, publiciteit, kortom de Kredietbank heeft zich door diepe, soms koude dalen naar een vruchtbare hoogvlakte weten op te werken. En wat belangrijker is: lenen is geen schande meer. Consumptief krediet is (gelukkig) een algemeen aanvaard hulpmiddel geworden om snel deel te kunnen nemen in de welvaartsontwikkeling. Het is eigenlijk 'sparen achteraf' geworden en het produkt 'krediet' is maatschappelijk volledig aanvaard.
Soms slaat de wijzer echter wel eens door: de advertenties van financieringsbanken dringen zich aan een ieder op. Krediet wordt aangeboden zonder enige controle vooraf en op de kortst mogelijke termijn, binnen 24 uur, onder de vriendelijk klinkende, wervende tekst: 'gemakkelijke en gunstige betalingscondities'. Consumptief krediet is niet langer een armoedeverschijnsel, maar een metgezel van de welvaart. Dáárom is het ook zo belangrijk dat er een Gemeentelijke Kredietbank is: om verantwoord krediet op te nemen...

BIJLAGE 1
LITERATUUR EN BRONNEN

NB O.A.V. = Oud-Archief Vlaardingen
A.S.V. = Archief Stad Vlaardingen

-O.A.V., nr 1, Resoluties van de Vroedschap.
-O.A.V., nr 40, Vergaderingen van de Weth, 1770.
-O.A.V., nr 54, Ibidem, 1791.
-O.A.V., nr 73, Memorieboek van Burgemeesteren der Steeden Vlaardingen, 1789.
-O.A.V., nr 81, Akten van verpachting en verhuring, 1783-1795.
-A.S.V., nrs 80-100 en ongen., Notulen Raadsvergaderingen 1951-1990.
-Archief Ambachtsheer, nr. 38A, Stukken betreffende de Bank van Leening.
-Archief Vlaardingse Volkscredietbank, 1951-1980.
-Notulen van de Commissie van Toezicht en Advies van de Gemeentelijke Volkscredietbank, 1951-1986.
-Gemeenteblad van Vlaardingen 1951 nr 1879, 1953 nr 1956, 1963 nr 2404, 1965 nr 2499, 1966 nr 2535, 1972 nr 2722.
-Jaarverslagen Volkscredietbank/Kredietbank, 1951-1991.
-Stukken betreffende de Bank van Leening (1612-1811), verzameld door H.J. Luth.
-Interviews met L.A.M. Bracco Gartner, L. Maat en C. Molenaar.
-prof. dr D.P. Blok e.a., Algemene Geschiedenis der Nederlanden. Deel 8. Fibula-Van Dishoek. Haarlem, 1979.
-L.A.M. Bracco Gartner, Consumptief crediet en de rol van de Gemeentelijke Credietbank daarin'. Tekst van een lezing.
-Albert Brouwer en Ingena Vellekoop, Gebroeders Hoogvliet deden in zilver. In: Vlaardings Dagblad, 1 dec. 1981.
-Claire van den Hoek, Van lombard tot lommerd. In: Algemeen Dagblad, 15 feb. 1992.
-drs L. van de Kerkhof, 'De Gemeentelijke Kredietbank in de toekomst'. Inleiding bij gelegenheid van het 40-jarig bestaan van de Stichting Gemeenschappelijke Kredietbank Friesland op 3 mei 1991 te Leeuwarden.
-dr H. Klompmaker, Handel in de Gouden Eeuw. Fibulareeks nr 13. Van Dishoek. Bussum, 1966.
-drs B.N. Leverland en drs R.C.J. van Maanen, De Leidse Leenbank. Drie eeuwen spanning tussen winst en weldadigheid. Leiden, Gemeentelijke Archiefdienst, juli 1975.
-H.J. Luth, Arnold(us) Hoogvliet (1687-1763). In: W.C. den Breems (samenstelling), 1890-1990. 100 jaar Arnold Hoogvlietstraat. Vlaardingen, 1990.
-Wils Rebergen, Pandjesbaas, goed van vertrouwen, maar niet gek. In: Trouw, 2 februari 1991.
-'Wat is, wat doet de Gemeentelijke Kredietbank...?'. In: De

Torenkijker, personeelsblad Gemeente Vlaardingen, september 1989.

BIJLAGE 2
TAFELHOUDERS VAN DE VLAARDINGSE BANK VAN LENING, 1612-1876

1612 - 1617	Abraham Facquelis
1617 - 1620	François Bastiaens
1620 - 1650	Jan Pietersz. Haselaer
1651 - 1658	Jacobus Ver(r)et(h)
1659 - 1660	Margaritie Ver(r)et(h)
1661 - 1679	Eduard van der Gon
1680 - 1719	Johannes Hoogvliet
1719 - 1739	Daniël Hoogvliet
1740 - 1762	Arnold Hoogvliet
1763 - 1789	Ida van der Ruijt, weduwe van Arnold Hoogvliet
1789 - 1790	Johannes Hoogvliet
1790 - 1819	Johannes van Heijst
1819 - 1836	Erven Johannes van Heijst: Hendrik Pieter van Heijst Hendrik Ludwijn van Linden van den Heuvell Cornelis Arnoldus van Büüren van Heijst Leendert Man in 't Veldt
1837 - 1856	Nicolaas Josua van Heijst
1856 - 1876	Hartog Goudsmit

BIJLAGE 3
DIRECTIE- EN BESTUURSLEDEN VAN DE GEMEENTELIJKE (VOLKS)KREDIETBANK,

DIRECTEUREN

5 juli 1951 - 5 feb 1958	C.M. de Jongh
6 feb 1958- 1 juli 1958	C. van Roon
1 jan 1989 - 1 apr 1992	mw ir Th.A.A. van Miltenburg-Kraakman
1 apr 1992 - 31 dec 1992	Th.M. Bouwens

AFDELINGSHOOFD

1 jan 1993 -	W. Boot

ADMINISTRATEURS

1 juli 1951 - 31 okt 1954	L. Bolderhey
1 nov 1954 - 1967	K. Spanjersberg
1968 - 30 mei 1969	C. Molenaar
1 juni 1969 - 1976	G.J. Verburg
1976 - 1978	mr J.M.H. Evers
1978 - 30 apr 1985	W.T.H. Saling
1 mei 1985 - 31 juli 1986	E. Timmer
1 aug 1986 - 1989	H. Bril
1989 - 1 april 1992	Th.M. Bouwens

KASSIERS

1951 - 1977	C. Molenaar
1977 - 1978	H.J. Hemken
1978 -	W.T.H. Saling

LENEN, LENEN, BETALEN, BETALEN

II

1823-1993
DE VLAARDINGSE SPAARBANK

'Spaart iedere week een vast bedrag
En ge weerstaat den k w a d e n d a g'

DE NEGENTIENDE EEUW

Het geldverkeer was in vroeger eeuwen veel beperkter dan nu. Vooral in de 19e eeuw nam dit toe met de ontwikkeling van handel en industrie. In enkele grote steden waren bankiershuizen gevestigd, in de kleinere liep het geldverkeer dikwijls via de notaris, bij wie op marktdag bezoekers hun geld kwamen wisselen of wiens bemiddeling en advies bij transacties werd ingeroepen. Dit zal ook in Vlaardingen het geval geweest zijn.
De eerste spaarbank werd in 1810 in Ruthwell in Schotland opgericht. Spaarbanken stelden zich ten doel het sparen te bevorderen en tot dit doel gelden à deposito te nemen, waarvan de opvorderbaarheid aan beperkende bepalingen onderworpen was. Het initiatief tot het oprichten van spaarbanken in Nederland werd in 1817 genomen door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. In dat jaar werden in Workum en Haarlem de eerste Nutsspaarbanken opgericht. In 1818 werden 'Algemeene Regelen voor de Oprigting van Spaarbanken' door de regering vastgesteld.
In Vlaardingen stond ''t Nut' niet aan de wieg van een Spaarbank. In juli 1823 namen tien Vlaardingse inwoners 'van aanzien' het initiatief om een spaarbank op te richten 'om eenen spaarpenning van den ambachtsman, visscher of dienstbaren, op de meest voordeelige wijze te kunnen uitzetten'. De bank zou in een grote behoefte voorzien in verband met de onregelmatige verdiensten van de vissers. De heren reders, boekhouders en 'trafikanten' werden dan ook aangemoedigd hun stuurlieden en matrozen op te wekken wekelijks een kleinigheid opzij te leggen om 'zich alzoo ongevoelig eene toereikende met renten vermeerderde som te vergaderen voor onvoorziene omstandigheden, plaatsvervanging bij de Nationale Militie, klimmende jaren, of andere voorziene en onvoorziene behoeften'. Het stadsbestuur ondersteunde het idee ten volle, want zes dagen ná het indienen van het verzoek stemde het College er in toe en wees de Weeskamer op het Stadhuis aan voor de bestuurswerkzaamheden. Uiteraard wilden de gemeentebestuurders jaarlijks de administratie over het afgelopen jaar nazien. Daarenboven bood de Spaarbank aan om de gemeente - wanneer nodig - op soepele wijze gelden te lenen. Toen de gemeente in 1830 bijvoorbeeld de Heerlijkheid Vlaardingen van Diederik van Leyden Gael wilde aankopen, kon zij dit niet zonder hypothecaire steun van de Spaarbank en de borgtocht van haar bestuurders. Het ging ook wel eens anders: In 1885 wilde de gemeente Vlaardingen voor een havenverbetering een lening bij de Spaarbank afsluiten van *f* 100.000,-. Dat werd door het bestuur van de bank geweigerd, 'omdat het geld te veel wordt vastgelegd en schuldbrieven van kleine gemeenten niet als een steeds verkoopbaar beursfonds te beschouwen zijn'. Toen de gemeente in 1904 een tijdelijke kasversterking nodig had, kon men dat met grote moeite krijgen van de Spaarbank. De bank beargumenteerde: 'Men houde het ons ten goede dat op den duur eene dergelijke belegging der aan ons toevertrouwde gelden niet in onze bedoeling ligt en dit dan te minder wanneer zooals bij

Pieter Kikkert Hzn., secretaris/boekhouder van de Spaarbank van 1861 tot 1889

de onderhavige aanvraag (men vroeg *f* 70.000,- ...[JACM]) door ons een aanzienlijk bedrag der fondsen uit handen moet worden gegeven om het verlangde bedrag beschikbaar te krijgen'.
Terug naar de oprichting: de tien initiatiefnemers werden uiteindelijk de eerste bestuursleden. Zij allen kregen een presentiegeldje, terwijl de secretaris/boekhouder een jaarwedde mocht ontvangen.
Op 11 augustus werd al het reglement vastgesteld en op 16 augustus werd op een eerste vergadering besloten dat het reglement met een aanbeveling aan 127 inwoners en aan de gemeentebesturen van Vlaardingen, Maassluis, Rozenburg, Maasland, Vlaardinger-Ambacht en Zouteveen gezonden zou worden. De eerste gelden konden onder geheimhouding ingelegd worden; ze werden dadelijk opgeborgen in een van verschillende sloten voorziene kist. Eerst in 1865 werd een brandkast aangeschaft.
Het bestuur van de Spaarbank hield dus zitting op de Weeskamer van het Stadhuis 'tot het in ontvangst nemen van in te leggen of uitbetalen van opgevraagde en op te vragen gelden, alsmede, zoo nodig, tot het bijschrijven van rente op de boekjes'. Voorshands hield het bestuur één zitting per week, op een vroeg tijdstip op zaterdagavond. De mensen leefden vroeg en de straatverlichting liet veel te wensen over in die tijd. Later kwam men één maal per veertien dagen bijeen. In aanvang zorgde een kaars voor verlichting, die niet lang daarna door een olielamp werd vervangen; in 1859 kwam het gas en rond 1920 kon men eerst gebruik maken van elektrisch licht.
Drie bestuurders hielden bij toerbeurt volgens een vastgesteld rooster zitting. De penningmeester kwam een half uur vóór sluitingstijd poolshoogte nemen. Alle bestuurders deden dit werk geheel pro deo en overeenkomstig de tijdgeest konden ze zelfs boeten verbeuren: 50 cent voor het niet verschijnen en 25 cent voor te laat komen of te vroeg vertrekken...
Volgens het reglement van 1823 moest de eerste inleg 30 cent of meer bedragen. Bij een inleg van *f* 5,- en hoger werd een rentevergoeding gegeven van 3,5 %, ofwel 'drie en een half ten honderd 's jaars'. De gelden en 'andere papieren van waarde der Spaarbank' werden bewaard op het Stadhuis 'in een ijzeren brandkast, geplaatst in een kluis'. Van de twee verschillend werkende sloten hielden vier bestuursleden twee aan twee een sleutel in bewaring.
Het was op 16 augustus 1823 niemand minder dan Johan George Betz die als eerste inlegger *f* 25,- aan de bank toevertrouwde.
In eerste instantie werden veel gelden ingelegd, die afkomstig waren van erfstellingen en legaten ten behoeve van kinderen, die in het Weeshuis verbleven. Binnen twee maanden was reeds *f* 1.290,- uitgezet en aan het einde van 1823 telde de bank al 52 spaarders, die aan kapitaal maar liefst *f* 4.811,46 ingebracht hadden. Een niet te onderschatten probleem in die tijd was het beleggen van deze gelden. Er werden slechts enkele fondsen aan de beurs verhandeld, de handel in effecten was niet druk, effectenkantoren waren er al helemaal niet, bankbiljetten waren nog onbekend en geldverzendingen waren aan veel bezwaren onderhevig. Notaris Pieter Verkade bood de helpende hand. Hij was bereid de ingelegde gelden over te nemen tegen 4,75 % rente en gaf daarvoor Certificaten Werkelijke Schuld tot onderpand. Omdat de geldhandel in de kleinere plaatsen meestal in handen van de notarissen was, werd ook de Schiedamse notaris Bakker ingeschakeld voor het beheer van de ingelegde gelden. Het effectenbezit bestond al gauw voor meer dan de helft uit Russische certificaten die tot de meest solide beleggingen behoorden. De zogenaamde 'oude Russen', uitgegeven door bankierskantoor Hope & Co te Amsterdam, waren in het Nederlands gedrukt en het bedrag werd niet in roebels, maar in guldens vermeld. Het kan verkeren ! Andere beleggingen werden gedaan in Hongaars en Oostenrijks goud. Regelmatig togen enige bestuurderen naar de Beurs te Amsterdam om effecten voor een gunstige prijs van de hand te doen. Van de reizen werd altijd uitgebreid verslag gedaan: het was in die tijd geen sinecure om van Vlaardingen naar Amsterdam te reizen.
Aanvankelijk wilde de bank nog wel eens geld lenen aan de 'kleine man', gewoonlijk onder borgtocht, maar dit achtte men op den duur niet veilig genoeg. Deze personen werden vanaf 1910 verwezen naar de Volkskredietbank.
In 1839 trof Vlaardingen een grote ramp. Drie hoekers van de beugvaart, de 'Wisselvalligheid', de 'Zeemanshoop' en de 'Willem Beukelszoon', keerden niet terug van de kabeljauwvangst. In totaal bleven 23 weduwen en 54 vaderloze kinderen achter. In april 1839 werd besloten door middel van een landelijke loterij een fonds te stichten voor de ondersteuning van de getroffenen. Het bestuur van de Spaarbank belastte zich met het beheer van de loterij en van het te vormen

kapitaal. Door onder andere grote giften van het Koninklijk Huis en van de steden Amsterdam en Rotterdam was eind dat jaar een netto bedrag van *f* 23.500,- gevormd. Om het kapitaal verder uit te breiden beloofden veel vissers en zeelieden ter koopvaardij jaarlijks iets van hun gage af te staan, terwijl het gemeentebestuur een jaarlijkse subsidie toezegde. In april 1840 werd door de directie van de Spaarbank een reglement van beheer voor het 'Fonds tot ondersteuning der nagelaten betrekkingen van zeelieden en hulpbehoevende oude zeelieden' ontworpen. De directieleden van de Spaarbank werden tevens belast met de directie van het Zeemansfonds, zoals het in de volksmond ging heten. Vanaf 1872 werd geen gemeentelijke subsidie meer verstrekt, zodat het fonds langzaam moest 'doodbloeden'. In 1881 werd nog een zeer nauwgezette schatting gemaakt hoe oud de ondersteunden gemiddeld nog zouden worden conform de 'officieel' vastgestelde levensverwachting. In 1914 werd het fonds definitief opgeheven.

J.C. van Büüren van Heijst, voorzitter van het bestuur van de Spaarbank van 1889 tot 1907

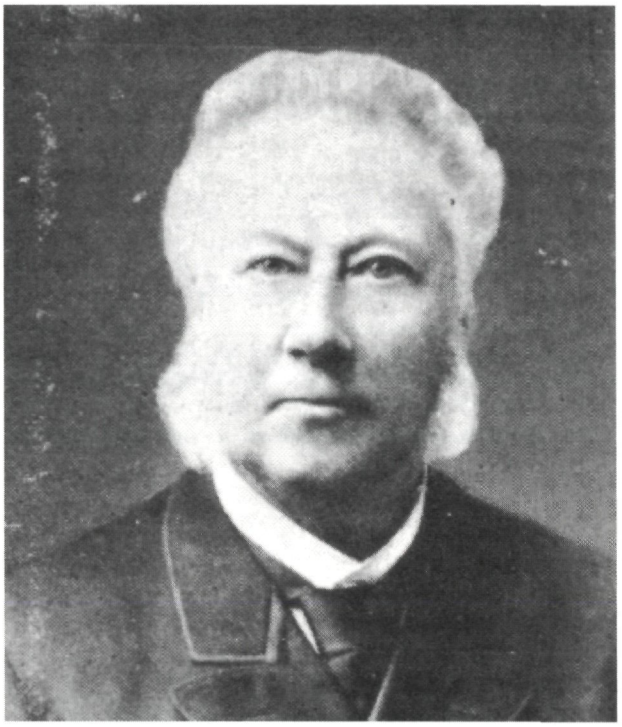

Het beleggen van gelden was (en is) een grote verantwoordelijkheid. Er waren tijden dat de werkreserve van de bank 10% van de totale inleg bedroeg. Maar omdat niemand de toekomst kon voorzien, bleek ook menigmaal dat een fonds een buiteling kon maken, waarop niet gerekend was en ook niet gerekend kon worden. Risico's konden verminderd worden door de beleggingen te verdelen, maar zelfs dan was een tegenvaller soms niet te voorkomen. In 1830, reeds kort na de oprichting van de bank, dus voordat een behoorlijke reserve was opgebouwd, brak een revolutie uit in Frankrijk en werd Nederland geconfronteerd met de Belgische opstand. Het revolutiejaar voor vrijwel geheel Europa was 1848. Zowel in 1830 als in 1848 ontstond bij de bank in korte termijn een tekort van meer dan 20 % van het totale kapitaal, vanwege het verlies op effecten. Vaak had de bank vanwege de grote vraag naar geld geen contanten meer in huis, zodat snel effecten beleend moesten worden om zich van kasgelden te voorzien. Het gebeurde niet zelden dat de bestuursleden zich hiervoor zélf borg stelden, om de beleggers van schade te vrijwaren. In 1848 probeerde de bank beleggers te overtuigen dat het onverstandig was nú hun geld op te nemen. Deden ze dat toch, dan konden ze slechts 75 % meekrijgen, terwijl ze geen aanspraak mochten maken op de resterende 25 %. Beleggers die 'zich konden beheersen' konden in betere tijden gewoon 100 % van hun inleg vorderen.

Maar - zoals boven geschreven - er waren ook goede tijden. In 1869 besloot het bestuur tot vernieuwing en aanpassing van de reglementen. Men bepaalde onder andere dat de eventuele winsten jaarlijks als extra uitkering aan de deelhebbers zouden worden uitgekeerd. Bij eventuele ontbinding van de Spaarbank zou het overschot aangewend worden voor een plaatselijk 'weldadig doel'. Overigens werd de winstuitkering in 1885 weer ingetrokken.

Op 8 juni 1889 werd door het bestuur een nieuw huishoudelijk reglement vastgesteld. Belangrijkste zaken daaruit waren het feit, dat er vanaf dat moment een voorzitter en vice-voorzitter benoemd werden. Hoewel één der bestuursleden officieel de voorzitterszetel innam, rouleerde deze functie tot dan toe in de praktijk. De Spaarbank bleek altijd een gevoelige barometer te zijn in verband met gebeurtenissen in binnen- en buitenland. Dezelfde taferelen als in 1848 vinden we namelijk ook terug in 1870 (Frans-Duits/Pruissische oorlog), in 1904-1905 (spanningen en oorlog tussen

Japan en Rusland) en uiteraard in de jaren 1914-1918, als de Wereldoorlog in het grootste gedeelte van Europa woedt. Hoewel Nederland niet rechtstreeks betrokken werd in deze laatste oorlog, wist de Spaarbank met kunst en vliegwerk het hoofd boven water te houden. Natuurlijk werden er veel spaargelden opgenomen. In augustus 1914 werd in totaal slechts *f* 7.860,- ingelegd, terwijl maar liefst een bedrag van *f* 70.467,- werd uitbetaald. Dit alles was licht te verklaren, omdat de beurs gesloten was en er dus geen effecten verkocht konden worden, terwijl de officiële banken ook geen deposito's uitbetaalden. In 1915 besloot het bestuur om de mantels van de effecten te spreiden over meerdere plaatsen, om niet alles in één keer kwijt te zijn, als Nederland in de oorlog betrokken mocht worden. Met opvallende kalmte wist het bestuur gedurende de oorlogsjaren aan zijn verplichtingen te voldoen. 'Ofschoon het geen aansprakelijkheid kan aanvaarden zou het, als de nood aan de man was gekomen, voor zijne voorgangers van 1830 niet onder hebben gedaan. (...) Het lidmaatschap van het bestuur is in zulke tijden een zwaar drukkende taak'. Ferme jongens, stoere knapen...
Vanaf 10 augustus 1918 noopte de oorlogstoestand het bestuur de zittingen wegens het ontbreken van gasverlichting 's middags te gaan houden. De wapenstilstand van november 1918 zorgde weer voor normale toestanden.

Niet alleen oorlogen, maar ook puur financiële crises bepaalden vaak het beleid van de bank. Geruchten als zou de bank al haar uitbetalingen staken, veroorzaakten in 1904 enige spannende dagen. Om de geruchten te ontzenuwen stelden de bestuurders *f* 66.000,- uit eigen vermogen ter beschikking op een avondzitting, om iedereen die geld wilde hebben uit te betalen zonder inachtneming van enige opzeggingstermijn. Het redde de zaak, maar men vreesde dat dit soort wilde verhalen de bank wel eens zeer veel schade kon berokkenen.

Het bestuur had steeds zijn zittingen in het Stadhuis gehouden. In 1895 werd hier tijdelijk van afgeweken in verband met een verbouwing van het Stadhuis; men nam de intrek in het Weeshuis der Hervormden. Dat werd na vijf maanden met spoed weer beëindigd in verband met een roodvonkgeval, dat zich in het Weeshuis voordeed. Men vond het niet verstandig de cliënten dáár te ontvangen. In de Weeskamer van het Stadhuis was inmiddels weer plaats voor de zittingen...
In 1908 werd de Spaarbank lid van de Nederlandsche Spaarbankbond. Daartoe ging het bestuurslid (en burgemeester) Pier Pruis op 1 juni van dat jaar naar de bondsvergadering, die gehouden werd in 'Artis' in Amsterdam. Door zich te organiseren bleek al gauw dat elke individuele Spaarbank hierdoor veel sterker stond. Men leerde voorts hoe andere banken in bepaalde gevallen handelden. Daarbij kwam het voordeel dat cliënten bij verhuizing op eenvoudige manieren overgeschreven konden worden naar andere spaarbanken.

Hubrecht Kikkert, secretaris/boekhouder van de Spaarbank van 1889 tot 1909

Na het overlijden van Hubrecht Kikkert in 1909 werd besloten dat de functies van secretaris en boekhouder gescheiden zouden worden. Tevens werd van deze gelegenheid gebruik gemaakt op meerdere punten te reorganiseren. De huisvesting in het Stadhuis was niet ideaal, al was het maar vanwege de mogelijkheid, dat spaarders bevreesd waren hun geld op het Stadhuis te

deponeren, omdat ze vermoedden dat twee deuren verder de belastingontvanger stiekem 'meekeek'. Om bovendien meerdere zittingen per week te kunnen houden, ging men uitkijken naar een te huren perceel, dat tevens kantoor van de boekhouder zou moeten zijn. Men zocht 'een ruim benedenhuis bevattende 2 of 3 flinke kamers in den omtrek van den Schiedamscheweg'. Tevens werden enige 'jongelieden' aangetrokken, die als 'adjunct-commissarissen' de nieuwe zittingsuren moesten gaan vervullen.
Op 13 november 1909 besloot het bestuur tot aankoop van het pand Schiedamseweg 87 voor de som van *f* 6.550,- om op de benedenverdieping de administratie te vestigen en om er zitting te houden. Door dit eigen bureau had de Spaarbank de mogelijkheid krachtiger en beter op te treden. De boekhouder hield vanaf dat moment elke middag zitting. Tegelijkertijd werden enige reglementswijzigingen doorgevoerd. Op 12 januari 1910 werd het 'bijkantoor' officieel geopend.
In 1911 werd het zogenaamde schoolsparen ingevoerd, dat bij 'concurrent' de Rijkspostspaarbank al enige jaren floreerde. Door middel van spaarzegels konden leerlingen, begeleid door hun schoolhoofden, individueel kennis maken met sparen. Er zat een hoge morele waarde aan dit fenomeen, want 'menig kind heeft door de spaarpenningen een noodzakelijk kleedingstuk gekregen, hetwelk de ouders niet konden bekostigen. Zoo ook wordt het gevoel voor de eenheid van het gezin bevorderd'.

HET INTERBELLUM

In 1921 werden de woensdagavondzittingen op het bijkantoor vervangen door zittingen op dinsdag- en donderdagavond als geleidelijke overgang naar een dagelijkse openstelling. De tot dan toe beperkte openstelling had de Spaarbank in een minder gunstige concurrentiepositie gebracht ten opzichte van de andere bankinstellingen in Vlaardingen, de Rijkspostspaarbank, de Hanzebank, de Middenstandsbank en de Boazbank. Tegelijk met het invoeren van ruimere openingstijden werd de relatie met de Associatie Cassa te Amsterdam beëindigd (men moest immers dagelijks over gelden kunnen beschikken en daarvoor was de afstand naar Amsterdam te groot...) en werd het Vlaardingse bijkantoor van de firma R. Mees & Zoonen aangewezen als bankier van de Spaarbank.
In 1923 werd op uitbundige wijze het eeuwfeest gevierd. Vice-voorzitter Knottenbelt had op zich genomen de geschiedenis van de Spaarbank te boekstaven en op 23 augustus 1923 verenigden de bestuursleden zich met de oud-bestuursleden in het Parkhotel te Rotterdam aan een 'eenvoudige doch voedzame maaltijd'.
In het jubileumjaar bereikte de bank een totaal van 4.976 spaarders met een obligo (een uitbetalingsverplichting) van *f* 1.312.376,24.
In 1925 besloot het bestuur de dagelijkse openstelling van de Spaarbank in te voeren. Men ging allereerst over tot aanpassing van het gebouw Schiedamseweg 87. Vervolgens werd een administrateur benoemd, die de bovenverdieping van het pand met zijn gezin ging bewonen. Het personeel kon bovendien met één bediende worden uitgebreid. De administrateur kreeg tot taak het beheer van het kantoor, de verantwoordelijkheid voor de kasgelden, de zakelijke of persoonlijke

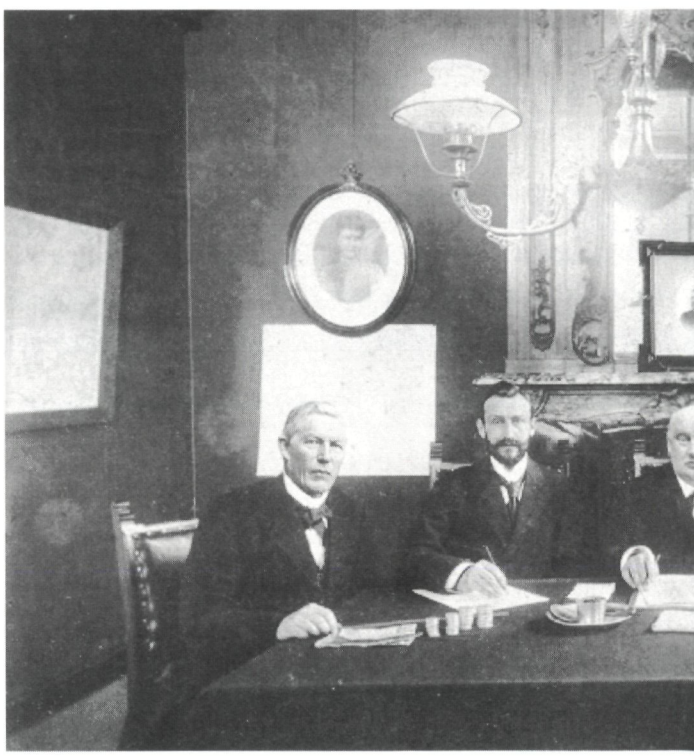

Het bestuur van de Spaarbank zoals het zich in 1913 in de Weeskamer van het Stadhuis presenteerde: op de schouw een portret van de toenmalige voorzitter P. van Dusseldorp A.Mz. Zittend achter de tafel v.l.n.r.: A. Knottenbelt (notaris), P.C.W. baron van der Feltz (kand. notaris), dr. J. Voogd (arts), G. van Büüren van Heijst (reder) en P. Pruis (burgemeester)

borgstelling voor maximaal *f* 10.000,-, het ontvangen van renten en aflossingen van hypotheken, het opmaken van de dagelijkse controlestaten, het storten en opnemen van gelden bij de bankier en de verzorging van de informatie naar het bestuur of alle zaken die op de bank betrekking hadden. Men zocht voor het dagelijks berekenen van de rente aansluiting bij de Post-, Cheque- en Girodienst, waarvoor zelfs een rekenmachine werd aangeschaft. Tot slot volgde tevens aansluiting bij de controle van de Nederlandschen Spaarbank Bond, waardoor het jaarlijkse nazien van de rekening door het College van Burgemeester en Wethouders overbodig werd. Tot dan toe verscheen een afvaardiging uit het College van B&W hoogstpersoonlijk éénmaal per jaar bij een bestuursvergadering, om 'de boeken na te zien'.
Naast de primaire taken op het gebied van sparen, ging de bank zich bezig houden met het voor cliënten betalen van allerlei belastingen en erfpachten met ingelegde gelden. Ook het innen van Rijkspensioenen en ouderdoms- en invaliditeitsrenten ging de bank tot haar taken rekenen. Nieuwe statuten en reglementen completeerden deze verdere professionalisering van de bank en tot slot ging men wekelijks actief adverteren in de plaatselijke pers. Door dit alles deed het bestuur afstand van het directe contact met de klanten. Zijn taak ging zich beperken tot het controleren in de ruimste zin, tot het zorgen voor gunstige beleggingen en het behartigen van de belangen van de Spaarbank.
Al snel bleek echter dat deze nieuwe organisatie verregaande gevolgen had voor het gebruik van het pand aan de Schiedamseweg. Een discussie over het vernieuwen van een vloerkleed deed het bestuur besluiten uit te zien naar ruimere huisvesting. Na onderzoek bleek, dat er geen geschikt pand te vinden was in de stad. Maar de oplossing van het probleem was toch razendsnel gevonden: op 28 maart 1928 besloot men een eigen gebouw te stichten, op 7 juni van dat jaar werd daartoe een terreintje aangekocht en op 29 augustus kon het bestek van 'het bouwen van een Spaarbankgebouw aan den Schiedamscheweg', ontworpen door de architecten Pl. van den Berg en A. Maarleveld Azn. vastgesteld worden. Het gebouw bevatte beneden een vergaderzaal, een wachtkamer, een kantoorlokaal met kluis en een ruimte voor centrale verwarming. Boven werd een woning ingericht voor het administratief personeel, bevattende twee kamers-en-suite, een badkamer, drie slaapkamers en een keuken. Op de zolder kwamen tot slot nog twee slaapkamers met een droogzolder. De Vlaardinger H. van Rooijen nam het werk op 26 september aan. Op 24 maart 1929 kon op pannebier getrakteerd worden (het pand Schiedamseweg was inmiddels voor *f* 12.750,- verkocht) en op 3 september 1929 werd het nieuwe gebouw Schiedamseweg 12^2 feestelijk geopend met onder andere Moscovisch gebak en Champagne Cachet Orange. De totale stichtings- en inrichtingskosten bedroegen *f* 65.231,13. Uit dankbaarheid voor de 106-jarige huisvesting van de bank in het Stadhuis ('vuur en licht werden nimmer in rekening gebracht') werden brandkast en kluisdeur aan de gemeente Vlaardingen geschonken.

Het besluit van de Engelse regering in september 1931 om aan het Pond Sterling de gouddekking te ontnemen (de wereldcrisis was in volle gang) deed bij de bevolking een vertrouwenscrisis ontstaan. Dit leidde voor de Spaarbank in drie maanden tijd tot een inlegbedrag van ruim *f* 70.000,- en een totaal uitbetaald bedrag van maar liefst bijna *f* 400.000,-. Er moest meerdere keren bij de Nederlandsche Bank geld geleend worden om deze stroom aanvragen te kunnen beantwoorden.
Intussen lazen we in de notulen van het bestuur van 30

juli 1937: 'Daar het verblijf in de wachtkamer vaak in hooge mate veronaangenaamd wordt door het ongebreideld rooken van cigaretten, pijpen en sigaren van inferieure kwaliteit besluit men op voorstel van den secretaris een rookverbod voor de wachtkamer uit te vaardigen'.

P.W.C. baron van der Feltz, voorzitter van het bestuur van de Spaarbank van 1916 tot 1938

In 1938 wist de Vlaardingse Spaarbank het correspondentschap, de plaatselijke vertegenwoordiging, van de Nederlandsche Bank te verwerven. In de praktijk werd dit correspondentschap uitgeoefend door de directeur van de Spaarbank, die daarvoor formeel het personeel van de Spaarbank 'in deeltijd' in dienst nam. Verdergaande efficiency werd in 1938 bereikt met het instellen van een speciale Beleggingscommissie, die de verantwoordelijkheid kreeg over het gunstig beleggen van de bankgelden.

DE OORLOGSJAREN

In april 1939 werd Albanië overrompeld door Italië, een voorbode van wat uit zou lopen op de Tweede Wereldoorlog. Vrijwel tegelijkertijd kondigde premier Colijn de oproeping van dienstplichtigen voor de grensbewaking aan. Het publiek reageerde meteen en nam in een paar dagen tijd tien keer zo veel geld op als het inlegde. Intussen begon het bestuur van de Spaarbank met het dupliceren van de belangrijkste archivalia, die voor een gedeelte werden overgebracht naar de kluizen van de Nederlandsche Bank en van de Spaarbank voor de Stad Amsterdam. Eind augustus 1939 kondigde de regering de algemene mobilisatie af, wat tot gevolg had dat in zes dagen tijd ruim *f* 160.000,- méér werd terugbetaald dan ingelegd. Dit hield de rest van dat jaar aan. Om al deze uitbetalingen te financieren werden door de Spaarbank leningen afgesloten bij de Bijbank van de Nederlandsche Bank.
Toen op vrijdag 10 mei 1940 de oorlog in Nederland uitbrak, werd door directeur Van Linden van den Heuvell al vroeg op de voordeur van de bank een papier bevestigd met de mededeling 'De Spaarbank gesloten. Alle waarden zijn in veiligheid'. Op 16 mei werd het kantoor - door het plotselinge invoeren van de Duitse zomertijd te laat - weer geopend en vanaf dat moment kon de cliëntèle bescheiden bedragen opvragen. Wel waren speciale ordemaatregelen nodig om de grote toevloed van geldvragers in de hand te houden. Het publiek liet zich nogal beïnvloeden door allerlei geruchten, zoals de mogelijkheid dat de Duitsers het bankgeheim zouden opheffen. Voorzitter, ondervoorzitter en directeur van de bank wisten die dag het nog brandende Rotterdam te bereiken, waar ze de toezegging kregen extra gelden op te halen bij de Rotterdamse vestiging van de Nederlandsche Bank, die voorlopig gehuisvest werd in Delfshaven. De eerste weken werd dat welhaast een dagelijkse tocht. Ook het correspondentschap van de Nederlandsche Bank had voortdurend geld nodig. De hiervoor benodigde zilverbons hadden sinds 1918 opgestapeld gelegen in de kelders van de Nederlandsche Bank, waardoor de pakjes van 500 guldens zo geperst waren, dat ze alleen met beitel en hamer los te maken waren.
In de bestuursnotulen van 18 december 1940 stond: 'Algemeen is men van oordeel, dat het tegenspreken van geruchten een verkeerde uitwerking heeft. Het publiek ziet in de tegenspraak een bewijs van de

gegrondheid van zijn wantrouwen'. Eind 1940 bleek toch dat er in dat jaar uiteindelijk meer gelden waren ingelegd dan terugbetaald. Want een bombardement als dat op de Hoogstraat op 11 oktober 1940 zorgde er weer voor dat angstige lieden hun spaarduitjes maar weer vlug naar de 'veilige' Spaarbank kwamen brengen.
In 1942 verspreidde zich een gerucht, dat de bankbiljetten van *f* 100,- zouden worden ingetrokken, waarop een run op de Spaarbank ontstond om de honderdjes uit de kous naar de bank te doen verhuizen, met het gevolg dat in twee weken in mei ruim *f* 100.000,- méér werd ingelegd dan opgevraagd.
Tóch bleef men naar de toekomst kijken. Om het jeugdsparen extra impulsen te geven werd in 1941 overwogen om een jeugdspaarbank op te richten. Allereerst bekeek men de mogelijkheid de Spaarbank zélf uit te breiden door een gedeelte van de grond van buurman Van der Feltz aan te kopen. Ook werd gedacht aan het aankopen van het Volksgebouw en de daarachter gelegen muziekzaal. Deze laatste optie verviel al snel. In december 1941 kocht de Spaarbank ongeveer 1.000 m^2 grond van baron Van der Feltz met de opstallen, behorende bij het pand Schiedamseweg 14. De jeugdspaarbank zou gevestigd worden in het bijbehorende koetshuis. Echter, de stichting van een jeugdspaarbank bleef een mooi voornemen, dat nimmer uitgevoerd werd. Het verworven stuk grond werd al snel dienstbaar gemaakt aan de voedselvoorziening. Nauwelijks waren de aardappelen gepoot of de Kriegsmarine legde 'auf Kriegsdauer' beslag op alle gebouwen en terreinen rond de Spaarbank. Na de bevrijding werd een gedeelte van het buurpand bestemd als dienstwoning, waarin zelfs burgemeester Heusdens met zijn vrouw in zijn functie als bestuurslid van de Spaarbank enige tijd heeft gewoond.
Op de buitenlandse fondsen van de Spaarbank, aangekocht vóór het uitbreken van de wereldoorlog in 1914, werd door het ineenstorten van het Russische tsarenrijk en de Oostenrijks-Hongaarse Dubbelmonarchie een verlies geleden van maar liefst *f* 143.146,-. Na deze oorlog achtte men beleggen in dollars en Engelse ponden meer solide. In september 1931 stortte de wereldmarkt evenwel ineen, zodat ook die beleggingen weer een verlies van bijna *f* 85.000,- betekenden. Toen ook de Tweede Wereldoorlog de kwetsbaarheid van buitenlandse fondsen aantoonde, schreef directeur Van Linden van den Heuvell de volgende aanbeveling

Op 3 september 1929 betrok de Spaarbank het pand Schiedamseweg 12

aan het bestuur: 'Daar de Spaarbankbestuurders steeds uitermate secuur waren en de gelden der spaarders nimmer aan een 'gokje' waagden, blijkt wel hoe gevaarlijk oersolide belegging in buitenlandsche fondsen is voor een Spaarbank. Het verdient aanbeveling voortaan geen buitenlandsche effecten meer te koopen, hoe aantrekkelijk de belegging ook moge schijnen'. Het bestuur nam deze aanbeveling over.
Eén ding is duidelijk: de Spaarbank moest vijf jaren improviseren en overleven. Toen begin 1944 geruchten de ronde deden dat Vlaardingen in zijn geheel geëvacueerd zou moeten worden, omdat de Duitsers de route Hoek van Holland-Rotterdam geheel vrij wilden hebben, ontstond weer de vrees van grote geldopnames. Het bestuur van de bank besloot snel tot het formeren van een reserve-evacuatiekas van *f* 100.000,-. Dat geld werd opgeborgen in de effectenbrandkast. In een safe-brandkast van het Bankiers- en Effectenkantoor K. Moerman werd vervolgens voor elk bestuurslid één maandsalaris gedeponeerd (!), als-

mede de nummerlijsten van de effecten en van het bankpapier van de reservekas. Het gevaar bestond namelijk dat een gedeelte van Vlaardingen geïnundeerd zou worden; de safe van Moerman lag 'boven peil', die van de Spaarbank niet.
De bank was vanaf het najaar 1944 slechts op drie ochtenden open. Ook kreeg de bank te maken met inkwartieringen: 'De troep, die van Frankrijk via Breskens en Zeeland terugtrok, kwam dien nacht in stroomenden regen van 's-Gravendeel gewandeld. Gelukkig voor dezen brandde de centrale verwarming, zij het zeer matig. 's Morgens tien uur meldde zich een tweede sergeant, die ziek was van niersteenen en tot 's avonds zeven uur sliep. Beide mannen vertrokken 's avonds met de troep om via Gouda Aken te bereiken, waar ze in het vuur moesten'.
In de hongerwinter lag vrijwel het gehele openbare leven stil. Vanaf december 1944 werd de gastoevoer stopgezet. Gedurende de maanden november 1944-april 1945 werd dan ook niet vergaderd. Wél slaagde men erin gedurende de hele winter de bank open te houden. Door het slaan van een gat in de muur ten behoeve van een kachelpijpje wist het personeel zelfs het houtkacheltje aan te houden. Toen in februari de buren van de bank vertrokken, slaagde het gehele personeel erin een zware kastanjeboom in hun tuin te rooien en te gebruiken voor de verwarming van de kantoorruimten. Uiteindelijk wist de Spaarbank de oorlogsjaren te overleven zonder menselijke en zonder geldelijke verliezen.

DE MODERNE TIJD

Mei 1945 werd door de poëtisch aangelegde voorzitter Backer de maand der renaissance gedoopt. Immers: 'Deze maand heeft voor de Spaarbank de overschrijding van *f* 7 millioen inleggeld gebracht, voor ons land de bevrijding en voor Vlaardingen de terugkomst van den Heer Siezen als burgemeester'.
Het was duidelijk dat veel privé-spaarders hun gelden hadden opgesoupeerd ten behoeve van de vele investeringen, die nodig waren na afloop van de oorlog. Door de geldsanering en de Noodwet-Drees (een tijdelijke ouderdomsvoorziening voor ouden van dagen) bleken ook velen in eerste instantie liever hun gelden thuis op te potten in de oude sok. Zelfs de Koreaanse oorlog, die in 1950 uitbrak, had een nadelige invloed op het sparen. Eenzelfde effect was ook merkbaar, toen in 1956 de Sowjet-Unie de Hongaarse opstand neersloeg.
In 1948 vierde de Spaarbank op sobere wijze haar 125-jarig bestaan. In het zogenoemde 'Carillonfonds' ten behoeve van een carillon in de Grote Kerk werd een bedrag van *f* 2.000,- gestort. Het bestuur dineerde op 11 september van dat jaar in een luxe restaurant in Sassenheim, terwijl op diezelfde avond het personeel zich mocht vermaken in Seinpost in Scheveningen. Verschil moest er nog zijn in die dagen !
Vooral begin jaren vijftig begon de economie zich te herstellen. Ook de Spaarbank pikte daarvan haar graantje mee. Het personeelsbestand groeide gestaag. Méér dan 20.000 inleggers vertrouwden ruim *f* 8,5 miljoen gulden toe aan de bank. Ondanks de jaren van oorlog en geweld wist de Spaarbank tussen 1930 en 1955 het aantal spaarders te verviervoudigen; deze spaarders zorgden voor een kapitaalvergroting van maar liefst 650 % ! Ook de jeugd werd aangespoord juist nú te sparen voor de toekomst. Mooie te verzamelen zegelplaatjes, een wervende Spekkie Spaarduit en de uitgifte van thuis op de schoorsteenmantel te plaat-

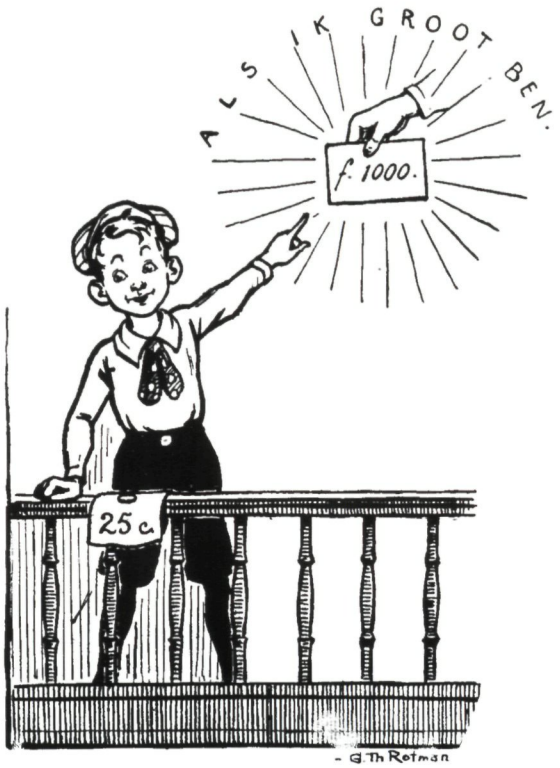

'Als ik groot ben'. Een reclameuiting van de Spaarbank in de jaren vijftig

sen 'spaarbusjes' moesten het jonge volkje naar de bank halen. Natuurlijk werd daarbij de hoge morele waarde van het sparen niet verzwegen.
De Spaarbank bood ook nog steeds gelegenheid tot sparen 'in groepsverband' op scholen, in clubs en verenigingen en in bedrijven. Kon de Kredietbank aan 'spaarders' nog eisen stellen over de plaatsen, waar zij mochten inkopen, de Spaarbank vermeldde speciaal op zijn folders: 'U is vrij te kopen, waar U de beste kwaliteit voor de billijkste prijs vindt.'
In 1949 deed de gemeente Vlaardingen weer een beroep op de bank. Voor het bouwen van een hotel-restaurant (tevens gefinancierd door BP en Caltex) werd een lening van *f* 500.000,- door de bank verstrekt. Enige jaren later zou het Deltahotel zijn deuren openen...
In 1950 werden de openingstijden wederom verruimd. Men schafte de middagpauze af en opende op maandagavond.
In 1952 noopte de uitbreiding van de gemeente de bank uit te zien naar een geschikt lokaal, om de bewoners van 'het noordelijke stadsdeel', zoals Ambacht en Babberspolder toen nog werden genoemd, te bedienen. Er werd dan ook voor twee middagen per week een bijkantoor van de Spaarbank geopend in een lokaliteit van de Emmauskerk aan de Kethelweg voor een huurprijs van *f* 520,- per jaar. De Spaarbank kwam voor velen dichter bij huis.
Vanaf de jaren vijftig werden de spaarbanken beïnvloed door de branchevervaging in het bankwezen. Meer en meer boden deze instellingen de cliëntèle diensten aan in het kader van het betalingsverkeer, zoals girale betalingen ten laste van spaarsaldi en inwisseling van vreemd geld. De Spaarbank ging naast haar functie van beheerder van spaarpenningen steeds meer optreden als kredietgeefster. Toch bleven de spaarbanken lange tijd geen geldscheppende instellingen voor de Nederlandsche Bank. Het beroemde spaarbankboekje bleef het populairste hulpmiddel van de bank.
In 1953 kon het bestuur van de Spaarbank zich landelijk presenteren door de organisatie van het 42e Congres van de Nederlandse Spaarbankbond op zich te nemen. Naast het serieuze congresgedeelte in de Harmonie werden de deelnemers vergast op het 'Cabaretprogramma van Kurhaus-standing' van Cruys Voorbergh, Hetty Blok en Cor Lemaire in de Stadsgehoorzaal, een excursie naar Scheveningen (!) en een havenrondvaart per 'Zwitserland-vaarder'. Het geheel werd afgesloten met een gezamenlijke borrel 'met diner en attracties' in de paviljoens van de Sunlightfabriek. Overigens moesten de deelnemers toen nog door gebrek aan Vlaardingse accomodatieruimte ondergebracht worden in hotels in Scheveningen.
In de tweede helft van de jaren vijftig groeiden het aantal spaarders en de totale tegoeden explosief. In 1954 stond maar liefst 51 % van de Vlaardingse bevolking als spaarder bij de Spaarbank ingeschreven voor babyboekjes, bedrijfssparen, belastingsparen, clubsparen, pensioen- en salarisinning, schoolsparen, spaarbusjes, premie- en winstdelings-spaarregelingen, E.B. Boekjes, etc., etc.

Het eerste Vlaardingse bijkantoor van de Spaarbank werd op 22 september 1955 aan de Van Hogendorplaan geopend

Uitbreiding bleef dan ook noodzaak. Op 16 december 1954 werd aan de Van Hogendorplaan de eerste (19 meter lange) paal geslagen voor een nieuw te bouwen bijkantoor van de tekentafel van architect Jac. van der Vlis. De bouw werd door P. Onderdelinden aangenomen voor een bedrag van *f* 16.854,-. Dit kantoor, dat op 22 september 1955 feestelijk geopend werd, bleek al meteen in een grote behoefte te voorzien door de grote toeloop aan nieuwe spaarders. Maar met 32.000 spaarders en twaalf medewerkers deed de ruimtenood zich ook in het hoofdkantoor gevoelen. Daarbij werden de meeste routinematige werkzaamheden in vrij korte tijd 'gemechaniseerd', met al zijn positieve én

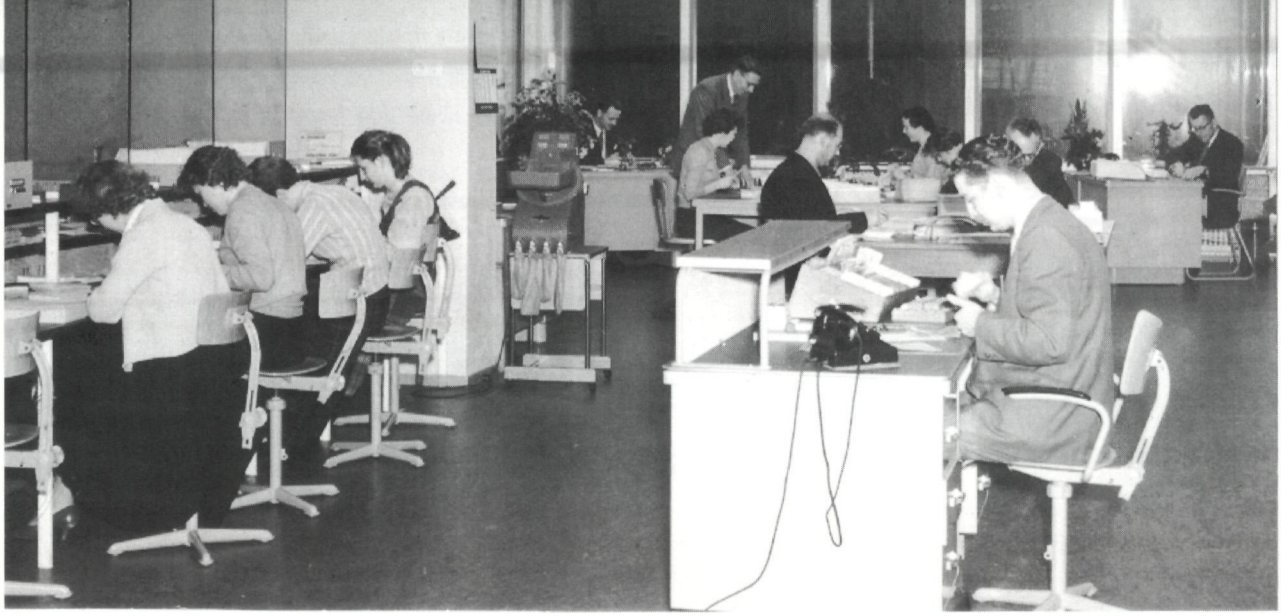

Het interieur van de Spaarbank aan de Schiedamseweg in 1957

negatieve effecten: 'Het geluid van de boekhoud- en geldtelmachines maken een rustige bediening van het publiek aan de loketten onmogelijk, daarnaast is de ruimte en het comfort van de wachtkamer voor het publiek zeer onvoldoende', aldus het jaarverslag van 1956. Een gelegenheid tot uitbreiding deed zich voor, toen in 1957 het naburige pand van de fa Verboon vrijkwam en gesloopt kon worden. Langs een nieuwe rooilijn kon een vergroot kantoorpand worden gebouwd. Op 19 december 1957 werd het uitgebreide kantoor heropend, in licht en ruimte aangepast aan de eisen van de tijd. In de hal hing een wandversiering vol symboliek van de hand van Leen Droppert: vogels, die takjes aanvoeren voor het bouwen van nest.

Vanaf 3 november 1958 werd tweemaal per week zitting gehouden in een lokaal van de Rehobothkerk aan de Billitonlaan, om de bewoners van de Westwijk tegemoet te komen; tevens werd dit kantoortje de voorloper van een nieuw bijkantoor, dat in 1964 aan de Dirk de Derdelaan werd geopend. In 1968 werd een rijdend bijkantoor in de nieuwe wijk Holy ingevoerd. In dat jaar startte men met de verkoop van reisdeviezen en reisverzekeringen, alsmede met spaargiro-rekeningen, in 1971 gevolgd door het verstrekken van persoonlijke leningen.

De voortdurende groei van het aantal te verwerken mutaties als gevolg van de toenemende girale loon- en salarisbetalingen, maakten noodzakelijk dat de mechanisch-administratieve verwerking van de gewone spaarbankboekjes, 46.000 rekeningen, in april 1969 werd omgezet naar verwerking door middel van een ponsband-computer. Overigens werd deze machine in 1962 al voorgegaan door een 'Sensimatic Computer' à *f* 38.000,- ten behoeve van de inleggersadministratie. In 1964 werd een Burroughs Desk Size Computer, een boekhoudmachine, aangekocht voor de kapitale prijs van *f* 126.940,-. Deze conversies naar de moderne tijd betekenden een enorme vooruitgang in de serviceverlening naar de klanten, hoewel de computer over periodieke afsluitwerkzaamheden nog 'enige uren' deed.

In 1966 besloot de Spaarbank te participeren in een door meerdere bankinstellingen te verstrekken geldlening ten behoeve van de bouw van de Beneluxtunnel. De bouw van de tunnel werd door het bestuur van groot belang geacht voor de ontwikkeling van de regio, zodat men toestemde één miljoen gulden ter beschikking te stellen. Om elke zweem van partijdigheid te vermijden, werd hieraan wel de eis verbonden, dat de tunnel te zijner tijd niet door een minister mocht worden geopend... Op 5 juni 1967 was het dan ook H.M. Koningin Juliana die de openingshandeling verrichtte.

De stadsontwikkeling (wederom) volgend werd in 1969 besloten een nieuw bijkantoor te vestigen in de nieuwe woonwijk Holy. Daartoe werd een pand aangekocht in het te stichten winkelcentrum 'De Loper', dat op 1 mei 1970 geopend werd.

Teneinde verwarring tegen te gaan met andere instellingen die ook de aanduiding 'spaarbank' waren gaan gebruiken, werd in 1969 besloten de exclusiviteit zeker te stellen. Vanaf dat moment presenteerde de bank

zich, zoals alle leden van de Nederlandse Spaarbankbond, als Bondsspaarbank. Begin jaren zeventig werd - mede in verband met verdergaande automatisering - met andere Bondsspaarbanken in het Deltagebied nauwere samenwerking gezocht ten einde kostenbesparend te werken en opbrengstverbetering te bereiken. De samenwerking kreeg ook landelijke aspecten, toen op 29 april 1971 de constituerende vergadering plaats vond van de Bank der Bondsspaarbanken N.V. In het kapitaal van deze centrale bank van de spaarbanken in Nederland participeerden de Vlaardingse bank voor een bedrag, passend bij de relatieve plaats van deze in het landelijke geheel.
In 1972 produceerde de bank per jaar 416.000 mutaties. In de loop van dat jaar werden de kantoren dan ook voorzien van rechtstreekse aansluiting met het regionale computercentrum.
Omdat de panden Schiedamseweg 12^1 en 12^2 te weinig vloeroppervlak in zich hadden om de steeds groeiende stroom klanten en bezigheden op te vangen, besloot het bestuur tot het bouwen van een nieuw hoofdkantoor; men had daartoe in 1968 al het pand 12^3 - tot dan in gebruik door de AMRO-bank - aangekocht. Op 13 juli 1972 werd op de plek van laatstgenoemd pand de eerste paal geslagen voor het nieuwe hoofdkantoor. Intussen was men eind 1972 begonnen met zitting te houden in de Marnixflat ten dienste van de bewoners van dit huis en van de gehele Zuidwijk. In 1973 kwamen daar de bijkantoren in de Vettenoordsepolder (Diepenbrockstraat) en de Indische Buurt (Billitonlaan) bij.
Op 30 augustus 1973 kon het nieuwe hoofdkantoor van de honderd-en-vijftig jaar oude Bondsspaarbank aan de Schiedamseweg 12^3 geopend worden. Tevens werd het jaar gekenmerkt door het feit, dat het spaarkapitaal voor het eerst meer dan 100 miljoen gulden bedroeg.
Het 150-jarig jubileum in 1973 werd uitgebreid herdacht. De goede traditie van de bank uit het verleden volgend, mochten de personeelsleden hiervan uitge-

Op 30 augustus 1973 beschikte de Spaarbank over een gloednieuw pand aan de Schiedamseweg. Rechts is nog een stuk te zien van het oude pand

breid profiteren door de ontvangst van een feestgratificatie. Voorts kregen alle borelingen van 11 augustus 1973 (dé dag) een spaarbankboekje met *f* 150,-. Inleggers kregen tijdelijk 0,25% extra rente op inleggingen en aan de gemeente, en dus aan de burgerij, werd de havenfontein geschonken, die nu nog steeds ter hoogte van de Visbank haar werk doet. In de optocht die ter gelegenheid van het 700-jarig bestaan van Vlaardingen door de stad reed, was de Spaarbank zeer nadrukkelijk en opvallend aanwezig met een (feest)varken met een lengte van drie en een hoogte van twee meter. Een uitgebreide advertentiecampagne onderstreepte het geheel.
Het jaar 1977 was het eerste jaar van de Stichting Bondsspaarbank Vlaardingen, voortzetting van het bestaande bedrijf dat vanaf 1823 bestond onder de naam Stichting Spaarbank.

Al 170 jaar is de (Bonds)spaarbank een begrip in Vlaardingen. Was de bank een typisch plaatselijke instelling, gericht op het behartigen van het sparen voor alle inwoners, tegenwoordig staat de bank voor alle bankzaken klaar, van (al of niet zakelijke) kredieten tot hypotheken, van verzekeringen tot vreemd geld, van reizen tot kluisverhuur, van de Van Hogendorplaan via de Schiedamseweg tot de Van Baerlestraat en van de Loper tot de Billitonlaan. Zie hier is de plaats van één van de oudste instellingen op dit gebied in één van de oudste steden van ons land. Van de bank met de 'S' tot de 'VSB-bank'.

BIJLAGE 1
LITERATUUR EN BRONNEN

Handschriften- en Documentatieverzameling Stadsarchief: nrs. 51, 1116, 1130
Archief van de Spaarbank te Vlaardingen, later Bondsspaarbank te Vlaardingen, 1823-1986:
-Bestuursnotulen, 1823-1986.
-Reglementen.
-'Spaarbank te Vlaardingen, 1832-1923'. Herdenkingsbrochure bij het 100-jarig bestaan.
-Aantekeningen van J.H. van Linden van den Heuvell over de oorlogsjaren.
-..De juiste weg.., folder van de Spaarbank Vlaardingen, 1973.
Familiearchief Van Linden van den Heuvell, inv. nr. 684.

Bibliotheek Stadsarchief Vlaardingen:
-Aantekenboekje van de Spaarbank (...) voor P.C.W. baron van der Feltz, 1909-1934 (8 B 393)
-Bekendmaking oprichting Spaarbank, (8 B 401)
-Bestek en Voorwaarden tot het bouwen van een Spaarbankgebouw aan den Schiedamschen Weg, (8 B 397).

A. Soeteman, 150 jaar Sociale Zorg in Vlaardingen, 1795-1945. Zuid-Hollandse Studiën Deel X. Voorburg, 1962.
Grote Winkler Prins. 7e druk. Elsevier, Amsterdam/Brussel, 1974.

BIJLAGE 2
DIRECTIE- EN BESTUURSLEDEN VAN DE SPAARBANK

NB Helaas kon de huidige directie van de VSB-bank geen inlichtingen verschaffen over de namen van directie- en bestuursleden van na 1972.

VOORZITTERS

11 aug 1823 - 20 jan 1850	J.A. Boeglos
feb 1850 - 30 dec 1863	H. den Boer
1867 - 1868	P.K. Drossaart
1869 -	A. Hoogendijk Jz.
1885 -	A.M. van Dusseldorp
8 jun 1889 - 28 feb 1907	J.C. van Büüren van Heijst
6 apr 1907 - 23 dec 1916	P. van Dusseldorp A.Mz.
23 dec 1916 - 26 okt 1938	P.C.W. baron van der Feltz
18 nov 1938 - 30 juli 1941	ir A.C. Couvée
27 aug 1941 - 14 dec 1959	ir J. Backer
14 dec 1959 - 18 mei 1965	ir A. van Buysen
18 mei 1965 - 20 dec 1967	P. Hoogerwerf
20 dec 1967 -	ir A. Hoogendijk

VICE-VOORZITTERS

8 jun 1889 - 19 apr 1903	A.A. IJzermans
6 apr 1907 - 31 okt 1914	dr J. Voogd
28 dec 1914 - 23 dec 1916	P.C.W. baron van der Feltz
23 dec 1916 - 13 mei 1922	G. van Büüren van Heijst
4 nov 1922 - 25 sep 1929	A. Knottenbelt
27 dec 1929 - 18 nov 1938	ir A.C. Couvée
18 nov 1938 - 27 aug 1941	ir J. Backer
27 aug 1941 - 6 feb 1946	mr J. Kroese
14 feb 1946 - 14 dec 1959	ir A. van Buysen
14 dec 1959 - 20 dec 1967	ir. A. Hoogendijk
20 dec 1967 - 16 dec 1970	ir P. Hoogerwerf
16 dec 1970 -	J.H. van der Hout

SECRETARISSEN

11 aug 1823 - 12 aug 1838	mr J.C. Verkade
5 jan 1861 - 19 mei 1889	P(ieter) Kikkert Hz.
6 juni 1889 - 23 sep 1909	Hubr. Kikkert
1 nov 1909 - 18 nov 1927	P. Pruis
30 nov 1927 - 1 mei 1939	J.H. van Linden van den Heuvell

DIRECTEUR-SECRETARISSEN

1 mei 1939 - 10 feb 1948	J.H. van Linden van den Heuvell
14 apr 1948 - 31 dec 1967	A. Pleijsier
1 jan 1968 - 1 mei 1986	M. van Houwelingen

THESAURIERS/PENNINGMEESTERS

11 aug 1823 - 1849	B. den Exter van den Brink

LEDEN

11 aug 1823 - 11 aug 1831	H.A. IJzermans
11 aug 1823 - 4 okt 1835	K. Betz
11 aug 1823 - 29 mei 1846	Abr. Dorsman
11 aug 1823 - 16 jan 1847	H.P. van der Drift
11 aug 1823 - 1847	W. van Warmelo
11 aug 1823 - jan 1850	H. den Boer
27 aug 1831 - 23 feb 1861	C. Voorbach
1835 - 13 okt 1869	A. van Linden van den Heuvell
1847 - 17 okt 1883	P.K. Drossaart
1847 - 13 sep 1884	W. van Rossen Wz.
1848 - 14 jul 1878	A. Hoogendijk Jz.
30 jan 1864 - 7 feb 1883	L.P. van der Drift
30 okt 1869 - 14 mei 1877	A. van den Ham van Heyst
26 mei 1877 - 31 dec 1887	A.M. van Dusseldorp
14 sep 1878 - 8 juni 1889	J.C. van Büüren van Heijst
24 feb 1883 - 8 jun 1889	A.A. IJzermans
9 feb 1884 - 12 aug 1887	J. Hoogendijk Az.
18 apr 1885 - 7 nov 1894	Jhr mr B.W.T. Falck
24 dec 1887 - 10 okt 1891,	
12 okt 1912 - 4 nov 1922	A. Knottenbelt
17 mrt 1888 - 19 apr 1903	P. van Dusseldorp A.Mz.
7 nov 1891 - 6 apr 1907	dr J. Voogd
4 mei 1895 - 1 aug 1904	R.A. Verploegh Chassé
7 nov 1903 - 9 apr 1910	D.O. Lels
11 feb 1905 - 1 nov 1909	P. Pruis
11 apr 1907 - 13 apr 1912	H.R. van Büüren van Heijst
30 okt 1909 - 28 dec 1914	P.C.W. baron van der Feltz
29 okt 1910 - 1 nov 1911	G.L. van Lanschot Hubrecht
18 mei 1912 - 23 dec 1916	G. van Büüren van Heijst
19 dec 1914 - 27 okt 1923	A. Hoogendijk Jzn.
5 aug 1918 - 18 aug 1921	J.H. Tours
30 sep 1921 - 27 dec 1929	ir A.C. Couvée
8 okt 1921 - 30 nov 1927	J.H. van Linden van den Heuvell
1 juli 1922 - mrt 1936	F.J. Broers
15 dec 1923 - 26 jun 1955	G.D. Birnie
28 dec 1927 - 28 juni 1933	W.J.M. Vriens
25 sep 1929 - 16 feb 1938	A. van Walsum
27 dec 1934 - 27 aug 1941	mr J. Kroese
29 sep 1937 - 18 nov 1938	ir J. Backer
23 feb 1938 - 14 feb 1946	ir A. van Buysen
28 dec 1938 - 28 juli 1943,	
24 mei 1945 - 28 dec 1950	M.C. Siezen
29 okt 1941 - 6 feb 1946	mr F.O. Fock
29 okt 1941 - 20 apr 1951	I.J. Hoogendijk
24 feb 1948 - mrt 1975	mr J. Heusdens
24 feb 1948 - 29 aug 1956	F. Weiland
6 aug 1951 - 26 nov 1962	J. van Toor Hzn.
6 aug 1951 - 14 dec 1959	ir A. Hoogendijk
29 feb 1956 -	F. de Stoppelaar
18 maart 1959 - 5 apr 1963	B. van Neerbos
10 feb 1960 - 23 nov 1972	mr A. Hooites Meursing
11 apr 1962 - 18 mei 1965	P. Hoogerwerf
17 juli 1963 - 16 dec 1970	J.H. van der Hout
17 juli 1963 -	H. van Toor Jz.
16 dec 1970 - 16 feb 1972	ir P. Hoogerwerf
12 sep 1972 -	drs H.P.M. van der Drift
23 nov 1972 -	A. Meerman

ALGEMEEN PROCURATIEHOUDER

1 jan 1968 -	C.J. Schouten

BOEKHOUDERS/ADMINISTRATEURS

11 aug 1823 - 22 dec 1860	H. Kikkert
5 jan 1861 - 19 mei 1889	Pieter Kikkert Hzn.
6 jun 1889- 23 sep 1909	Hubr. Kikkert
1 jan 1910 - 1 okt 1937	J.G. den Hartog
1 okt 1937 - 14 apr 1948	A. Pleijsier
14 apr 1948 - 31 dec 1967	C.J. Schouten
1 jan 1968 -	A. van Halewijn

KASSIERS

1 apr 1925 - 1 okt 1937	A. Pleijsier
1 okt 1937 - 14 apr 1948	C.J. Schouten
14 apr 1948 - 23 sep 1955	A. van Roon
23 sep 1955 - 1 feb 1961	A. van Halewijn
1 feb 1961 - 31 dec 1968	A.J. Neijssel